

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY

FAKULTETI I BIZNESIT DHE EKONOMISË

STUDIME PASDIPLOMIKE – CIKLI I DYTË

PUNIM MAGJISTRATURE

TEZA:

**ASPEKTI FINANCIARË I PABARAZISË SË EKONOMIVE FAMILJARE: RASTI
I KOSOVËS**

KANDIDATI/JA:
DRITË VISHI

MENTORI:
PROF. DR. HYRIJE ABAZI ALILI

TETOVË, QERSHOR 2020

Titulli punues i temës:

„ASPEKTI FINANCIARË I PABARAZISË SË EKONOMIVE FAMILJARE: RASTI I KOSOVËS”

Përkthimi i titullit punues në maqedonisht:

“ФИНАНСИСКИ АСПЕКТ НА СЕМЕЈНАТА ЕКОНОМИЈА НЕЕДНАКВОСТ: СЛУЧАЈОТ ВО КОСОВО”

Përkthimi i titullit punues në anglisht:

“FINANCIAL ASPECT OF FAMILY ECONOMY INEQUALITY: KOSOVO’S CASE”

Shkurtesat:

IHD – Investimet e huaja direkte

NVM – Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme

OBP – Organizata Botërore e Parlamentarëve

BPV – Bruto produkti vendor

NPSH – Ndërmarrje me pronësi shtetërore

ASK – Agjencia e statistikave të Kosovës

AFP – Agjencia e Fuqisë punëtore

Fjalët kyçe: Pabarazia, Rritja Ekonomike, Ndikimi dhe Qasja Financiare në Pasuri dhe Të Ardhura

Abstrakt

Siç e dijmë, pabarazia është rritë gjatë dekadave në secilin vend të botës por me shpejtësi të ndryshme. Megjithatë, midis vendeve evropiane Kosova renditet me pabarazinë më të lartë financiare si dhe me shpërndarjen më të lartë të varfërisë, papunësisë, arsimimit të ulët etj. Dhe gjithashtu dihet se njerëzit janë të ndryshëm nga njëri-tjetri sa i përket punës, aktiviteteve, aftësive, mënyrës se si janë arsimuar, pasurisë qoftë pronësore ashtu edhe financiare si dhe aftësisë për të shpenzuar para në mënyrë produktive. Asnjë njeri nuk mund të punojë, të fitojë dhe të jetojë në mënyrën e njejtë. Prandaj, problemi i pabarazisë së qytetarëve për sa i përket të ardhurave historikisht ka qenë një problem dhe objektiv i rëndësishëm për ekonomistët. Kështu ata vazhdimisht u angazhuan në analizën e pabarazisë për shkak të rëndësisë së lartë që i parashtrohej qështjes. Si rezultat i sigurimit të prodhimit: punës, kapitalit, tokës etj. njerëzit fitojnë të ardhura në pronësi të tyre duke i përmbushë nevojat dhe duke ju ofruar mallra dhe shërbime njerëzve tjerë. Nga gjenerimi i të ardhurave fillimisht nënkuptojmë edhe mundësinë e pabarazisë. Pabarazia në të ardhura dhe pasuri mund të jetë e madhe dhe të përbëjë kërcënim për stabilitetin politik dhe ekonomik të cilitdo vend. Prandaj, pothuajse të gjitha vendet e zhvilluara të botës vazhdimisht mundohen të zbatojnë masa për të zvogëluar pabarazinë ekonomike dhe financiare. Zhvillimi dhe efekti i këtyre masave është i mundur vetëm nëse kemi aftësinë për të matur me saktësi shkallën e diferencimit të të ardhurave dhe pasurisë, si dhe ndikimin të cilin mund ta ketë në ekonomi duke pasur ndihmën e financave publike. Pabarazia në shpërndarjen e të ardhurave ka tendencë vazhdimisht të rritet, duke kanalizuar paranë në duart e pak njerëzve, realitet që edhe po e bllokton mundësinë e shkëmbimeve në treg duke ulë volumnin e qarkullimeve midis sektorëve të shumtë të ekonomisë.

Abstract

As we know, inequality has increased over the decades in every country in the world but at different speeds. However, among European countries, Kosovo is ranked with the highest financial inequality and the highest distribution of poverty, unemployment, low education, etc. Also, it is known fact, people are different from each other in terms of work, activities, skills, the way they are educated, both property and financial wealth and the ability to spend money productively. No one can work, earn and live in the same way. Therefore, the problem of inequality in terms of income has been historically a significant problem and objective for economists. They have been always committed to analyze the inequality due to the level of impact by this issue. As a result of providing production: labor, capital, land, etc. people receive incomes by offering goods and services to the others and accomplish their needs. By generating income we initially mean the possibility of inequality. Inequality in income and wealth can be high and create a threat to the political and economic stability of any country. Therefore, almost all developed countries in the world are constantly trying to implement measures to reduce economic and financial inequality. The development and effect of these measures is possible only if we have the ability to accurately measure the degree of income and property differentiation, as well as the impact it can has on the economy with the help of public finances. Inequality in income distribution tends to increase steadily, channeling money into the hands of a few people, a reality that is also blocking the possibility of market exchanges by reducing the volume of turnover among the many sectors of the economy.

Përmbajtja

1. Hyrje	6
Kapitulli I	7
1.1 Metodologjia e hulumtimit	7
1.2 Rëndësia e punimit	7
1.3 Qëllimet e hulumtimit, Identifikimi i Problemit.....	7
1.4 Hipotezat.....	8
Kapitulli II	9
2. Shkaqe të ndryshme të propozuara të pabarazisë ekonomike	9
2.1 Në çfarë mënyre është rritur pabarazia?.....	10
2.2 Pabarazia dhe Varfëria	11
2.3 Globalizimi dhe pabarazia në punësim	12
2.4 Pabarazia ekonomike dhe dallimet gjinore.....	13
Kapitulli III	15
3. Kosova dhe pabarazia financiare	15
3.1 Pabarazia si diskriminim.....	19
3.2 Rritja Ekonomike dhe Pabarazia	20
3.3 Krizat Financiare dhe ndikimi në pabarazi financiare	21
3.4 Lëvizshmëria sociale dhe pabarazia	22
3.5 Pabarazia dhe arsimimi i dobët.....	23
Kapitulli IV	23
4. Shmangia e pabarazisë dhe ligji	23
4.1 Koeficienti Gini	25
4.2 Boshëllëku në pabarazi dhe efektet pozitive e negative	33
4.2.1 Avantazhet në pabarazi.....	34
4.2.2 Disavantazhet e pabarazisë ekonomike.....	35
4.3 Krizat Financiare dhe ndikimi në pabarazi financiare	40
5. Përfundimi.....	44
Bibliografia.....	46
Shtojcë I.....	48
6. Pyetësi për realizimin e hulumtimit	48

1. Hyrje

Pabarazia ekonomike mbulon një larmi temash. Ajo mund t'i referohet ose shpërndarjes së të ardhurave (duke matur sasinë e parave që paguhen njerëzit) ose shpërndarjen e pasurisë (shuma e pasurisë së njerëzve). Përveç pabarazisë ekonomike midis vendeve apo shteteve, ka lloje të rëndësishme të pabarazisë ekonomike ndërmjet grupeve të ndryshme të njerëzve.

Niveli që alarmon pabarazinë ekonomike në të gjithë botën është dokumentuar mirë nga ekonomistë të njohur. Bota e sotme moderne dhe bashkëkohore e biznesit dhe zhvillimit ekonomik operon në një mjedis të nivelit të lartë të pasigurisë dhe paaftësisë për të parashikuar të ardhmen. Në situatë kur oferta në treg në mënyrë të konsiderueshme tejkalon kërkesën, në kushte të mjedisit dinamik dhe të turbullt biznesor e ekonomik si dhe të konkurrencës nga njëra anë dhe pritjet dhe kërkesat gjithnjë në rritje të investitorëve në anën tjetër, rrisin nevojat për një menaxhim më efikas dobishmërie.

Individët janë racional dhe i shpërndajnë burimet e tyre si paratë dhe pasurinë në mënyrë të tillë që të maksimizojnë dobishmërinë e tyre. Ne jetojmë në një botë me burime të kufizuara. Ndërsa, në ekonomi një burim perkufizohet si një shërbim ose një mjet që përdoret për të prodhuar produkte ose shërbime që plotësojnë kërkesat dhe dëshirat e njeriut. Burim financiar mund të jenë paratë, kreditë, letrat me vlerë dhe forma tjera financiare qoftë afatgjatë apo afatshkurtë.

Prandaj, fillimisht do të perkufizojmë paranë – burim financiar dhe simbolikën e saj si mjet këmbimi, matëse dhe ruajtëse të vlerës. Mjet që mund të përdoret në shkëmbimin e mallrave dhe shërbimeve.

Por, ky punim të orientohet duke e parë paranë dhe mjetet tjera financiare si ndërmjetësues të marrëdhënieve sociale dhe ndikimin e tyre në pabarazinë financiare dhe ekonomike.

Pabarazia ekonomike është shpërndarja e pabarabartë e të ardhurave dhe e mundësive midis grupeve të ndryshme në shoqëri. Është një shqetësim në pothuajse të gjitha vendet e botës dhe shpesh njerëzit janë të bllokuar në varfëri me pak mundësi për t'u ngjitur në shkallën sociale. Por, lindja në varfëri nuk do të thotë automatikisht që të mbetesh i varfër. Arsimi, në të gjitha nivelet, rritja e shkathtësive dhe politikat e trajnimit mund të përdoren së bashku me programet e asistencës sociale për të ndihmuar njerëzit nga varfëria dhe për të reduktuar pabarazinë. Disa vende gjithashtu po shqyrtojnë nëse të ardhurat themelore universale mund të jenë përgjigja.

Pabarazia e qytetarëve në aspektin socio-ekonomik mund të jetë ose pabarazi në të ardhura - para, ose pabarazi në pasuri, ose të dyja këto (jo vetëm për shkak se vijnë të ndërlydhura). Dallimi në të ardhura është dallim në pasuri. Pabarazia socio-ekonomike që mbetet e paadresuar qëndron edhe në sistem ligjor e të lejueshëm të pabarabartë, i cili më shumë sesa që i përmirëson pabarazitë, ju jep formë dhe i pasqyron ato në jetën politike, shoqërore dhe institucionale.

Kapitulli I

1.1 Metodologjia e hulumtimit

Ky punim është i bazuar në metodat te ndryshme krahasuese, në intervista dhe biseda me ekonomistë vendorë dhe mendime të ndryshme rreth pabarazisë si gjendje faktike .

Në realizimin e këtij hulumtimi është shfletuar literaturë nga Ekonomia, Shkencat Financiare dhe Juridike, të autorëve të ndryshëm vendorë dhe ndërkombëtarë, si dhe literaturë profesionale ndërkombëtare. Po ashtu, janë shfletuar faqe të shumta të internetit që kanë të bëjnë me pabarazinë dhe ndikimin e saj në nivel global e shtetërorë etj.

Rezultatet e arritura kanë për qëllim të kuptohet rëndësia dhe shpërndarja e pabarazisë në Kosovë dhe përshkruhen treguesit e nevojshëm për monitorimin dhe trajtimin e pabarazisë.

1.2 Rëndësia e punimit

Ekonomistët ka kohë që interesohen për idenë se si niveli i zhvillimit ekonomik të vendit mund të ndihmojë në përcaktimin e nivelit të pabarazise në vend. Efektet e pabarazisë janë të shumta, së pari do të ndikojë në sjelljen e individëve personal me të ardhura të ndryshme dhe pastaj në grupet shoqërore duke krijuar kështu humbje besimi në biznes, luhatshmëri në kapital shoqëror, ndërrime të papritura në qeveri dhe të politikës, boshllëqe në pasuri etj.

Prandaj, hulumtimi do të kontribuojë në rritjen e njohurive rreth pabarazisë në vend si dhe do të qartësoje idenë se pabarazia ka edhe efekte pozitive dhe negative si dhe pavarësisht zhvillimit ekonomik pabarazia nuk mund të eliminohet, e vetmja gjë që mund të ndodhë është ngushtimi apo zgjerimi i boshllëkut të pabarazisë në ekonomitë në zhvillim. Poashtu, jep një pasqyrë të shkaktarëve kryesorë dhe përkufizimit të pabarazisë, trajtimit dhe shmangies në mënyrë që sado pak të formohet jeta politike, shoqërore, institucionale dhe kombëtare.

1.3 Qëllimet e hulumtimit, Identifikimi i Problemit

Qëllimi kryesor i këtij hulumtimi është të kuptohet dinamika, rëndësia dhe shpërndarja e pabarazisë. Në mënyrë të veçantë i kushtohet rëndësi rastit të Kosovës dhe përshkrimit të faktorëve kryesorë dhe tregueseve të nevojshëm për monitorimin dhe trajtimin e pabarazisë

finaciare të ekonomive familjare, duke dhënë kështu rekomandime mbi politikat në përmirësimin e metodave për pabarazitë.

Pabarazia e të ardhurave është rritur pothuajse kudo në botë dhe jo vetëm në Kosovë gjatë dekadave të fundit, por me shpejtësi të ndryshme. Pabarazia kërkon politika të shëndosha për të fuqizuar individët me nivel më të ulët të të ardhurave dhe për të promovuar përfshirjen ekonomike për të gjithë, pavarësisht nga gjinia, raca ose përkatësia etnike. Pabarazia e të ardhurave kërkon zgjidhje globale. Kjo përfshin përmirësimin e rregullimit dhe monitorimit të tregjeve dhe institucioneve financiare, inkurajimin e ndihmës për zhvillim dhe investimeve të huaja direkte në rajone ku nevoja është më e madhe.

Pyetjet e parashtrura për zhillimin hulumtimit:

1. Pse ekziston pabarazia në të ardhura?
2. Hendeku i pabarazisë midis të varfërve dhe pasurve a është rritur apo zvogëluar gjatë dekadave të fundit?
3. Dallimi midis varfërisë dhe pabarazisë?
4. Cilat janë problemet kryesore që shkakton pabarazia? Etj.

1.4 Hipotezat

Në kuadër të temës dhe qëllimeve të hulumtimit të këtij studimi, në këtë pjesë prezantohen hipotezat bazë:

H1: Zgjerimi apo ngushtimi i pabarazisë si dhe efekti pozitiv apo negativ ndaj përfitimeve në mes të raportit të varfër dhe të pasur

H2: Eliminimi plotësisht i pabarazisë është thujse i pamundur

H3: Shteti luan rolin kyç në përmirësimin e gjendjes së pabarazisë duke filluar nga financat publike dhe politika fiskale

Kapitulli II

2. Shkaqe të ndryshme të propozuara të pabarazisë ekonomike

Ka arsye të ndryshme për pabarazinë ekonomike brenda shoqërive. Rritja e kohëve të fundit në pabarazinë e përgjithshme të të ardhurave, është nxitur kryesisht nga rritja e pabarazisë në paga dhe mëditje.

Një shkak kryesor i pabarazisë ekonomike në ekonomitë moderne të tregut është përcaktimi i pagave nga tregu. Ku konkurrenca është e papërsosur, informacioni i shpërndarë në mënyrë të pabarabartë, mundësitë për të fituar arsimim dhe aftësi të pabarabarta, rezultatet e dështimit të tregut. Meqë shumë kushte të tilla të papërsosura ekzistojnë në pothuajse çdo treg, në të vërtetë ekziston një supozim i vogël se tregjet në përgjithësi janë efikase. Kjo do të thotë se ka një rol të madh potencial për qeverinë për të korrigjuar dështimet e tilla të tregut.

Një tjetër shkak është shkalla me të cilën taten të ardhurat e shoqëruar me progresivitetin e sistemit tatimor. Një taksë progresive është një taksë me të cilën rritet norma e tatimit si rritet shuma bazë e tatueshme. Në një sistem tatimor progresiv, niveli i normës më të lartë tatimore shpesh do të ketë një ndikim të drejtpërdrejtë në nivelin e pabarazisë brenda një shoqërie, duke e rritur ose ulur atë, me kusht që të ardhurat të mos ndryshojnë si rezultat i ndryshimit të regjimit tatimor. Për më tepër, progresiviteti më i lartë i taksave që zbatohet për shpenzimet sociale mund të rezultojë në një shpërndarje më të barabartë të të ardhurave përgjatë gjithë bordin. Kreditë e tatimit siç është Tatimi në të Ardhura gjithashtu mund të ulin pabarazinë e të ardhurave.

Arsimi është parë si një çelës i të ardhurave më të larta. Një faktor i rëndësishëm në krijimin e pabarazisë është ndryshimi në qasjen e individëve në arsim. Arsimi, sidomos në një zonë ku ka një kërkesë të lartë për punëtorët, krijon rroga të larta për ata. Prandaj, mungesa e arsimit çon drejtpërdrejt në të ardhura më të ulëta. Anasjelltas, arsimi në përgjithësi rrit të ardhurat dhe nxit rritjen, sepse ndihmon në çlirimin e potencialit prodhues të të varfërve.

Rritja në rëndësinë e teknologjisë së informacionit është kredituar me rritjen e pabarazisë në të ardhura.

Liberalizimi i tregtisë mund të zhvendosë pabarazinë ekonomike nga një shkallë globale në një shkallë vendase. Kur vendet e pasura tregtare me vendet e varfra, punëtorët me kualifikime të ulëta në vendet e pasura mund të shohin paga të reduktuara si rezultat i konkurrencës, ndërsa punëtorët me kualifikime të ulëta në vendet e varfra mund të shohin paga në rritje. Pra, globalizimi mund të ulë pabarazinë në nivel ndërkombëtar, por, do ta rrisë në nive kombëtar.

Në shumë vende, ekziston një boshllëk pagash gjinor në favor të meshkujve në tregun e punës. Disa faktorë të ndryshëm nga diskriminimi mund të kontribuojnë në këtë boshllëk.

Gjithashtu nivelet e pabarazisë ekonomike janë në masë të madhe si rezultat i fazave të zhvillimit. Vendet me nivele të ulëta zhvillimi kanë shpërndarje relativisht të barabarta të pasurisë. Nëse një vend zhvillohet, do të fitojë më shumë kapital, gjë që çon tek pronarët e këtij kapitali të kenë më shumë pasuri dhe të ardhura e në këtë rast krijojnë pabarazi. Përfundimisht, përmes mekanizmave të ndryshëm të mundshëm të rishpërndarjes, siç janë programet e mirëqenies sociale, vendet më të zhvilluara kthehen në nivele më të ulëta të pabarazisë.

Përqendrimi i pasurisë është procesi nga e cila, në kushte të caktuara, pasuria e krijuar rishtazi përqendrohet në posedimin e individëve ose entiteteve tashmë të pasura. Prandaj, ata që tashmë mbajnë pasuri kanë mjetet për të investuar në burime të reja të krijimit të pasurisë ose për të nxitur kështu akumulimin e pasurisë, prandaj janë përfituesit e pasurisë së re. Me kalimin e kohës, përqendrimi i pasurisë mund të kontribuojë dukshëm në qëndrueshmërinë e pabarazisë brenda shoqërisë.

Edhe vendet me sektorë më të mëdhenjë financiarë kanë pabarazi më të madhe, dhe lidhja nuk është një aksident.

Ngrohja globale luan një rol në rritjen e pabarazisë ekonomike mes vendeve, duke nxitur rritjen ekonomike në vendet e zhvilluara, ndërkohë që pengon një rritje të tillë në vendet në zhvillim.

2.1 Në çfarë mënyre është rritur pabarazia?

Çdo lloj lejimi që shtyen në më shumë mundësi për bizneset, më shumë tregti dhe tregje të lira do të sjellë si pasojë për disa persona që të fitojnë më shpejt të ardhura se disa të tjerë, edhe nëse të gjithë përfitojnë. Prandaj, nuk duhet të fokusohemi tek ulja e pabarazisë por te reduktimi i pengesave për zhvillimin e të varfërve dhe me këtë reduktimin e pabarazisë, sepse, pabarazia mund të sjellë rritje më të ulët ekonomike, mund të sjellë kriza financiare, mund ta zvogëlojë lëvizshmërinë sociale, mund të rezultojë në arsim më të dobët, mund të rezultojë në shëndetësi me shëndet të keq, mund të sjellë rritje të krimit etj.

Studimet e mëparshme kanë theksuar zgjerimin në diferencat e pagave si arsye kryesore pas trendit afatgjatë të rritjes së pabarazisë në të ardhurat e disponueshme, vërejtur në shumë vende europiane dhe jo vetëm në Kosovë, megjithatë ky raport identifikon papunësinë dhe rënien në të ardhurat e punës të lidhur me papunësinë, si arsye kryesore që ka çuar në rritjen e pabarazive në të ardhurat e disponueshme të familjeve vitet e fundit.

E përderisa në Europë, rritja e pabarazisë është e lidhur kryesisht me papunësinë, ekspertët në Kosovë ia dedikojnë rritjen e pabarazisë elementeve të tilla si informaliteti, korrupsioni, apo paratë e siguruara në mënyrë të jashtëligjshme, që po pasurojnë me shpejtësi një pjesë te popullsisë në kurriz të pjesës tjetër.

2.2 Pabarazia dhe Varfëria

Varfëria është ajo gjendje në të cilën mungon një sasi e caktuar e pasurisë materiale ose e të ardhurave si vlerë jetike. Varfëria absolute apo skamja i referohet mungesës së nevojave themelore të njeriut, të cilat zakonisht përfshijnë ushqimin, ujin, higjienën, veshjen, strehimin, kujdesin shëndetësor dhe arsimimin.¹ Varfëria relative përkufizohet si pabarazi ekonomike në vende apo në shoqëri në të cilën jetojnë njerëzit.² Pabarazia është shkaku kryesor i varfërisë së vazhdueshme. Të ardhurat nuk mund të shpërndahen në mënyrë të barabartë. Varfëria në një shtet i referohet njerëzve të cilët nuk janë në gjendje të përmbushin kërkesat e tyre themelore. Linja e varfërisë është një term matës për të kontrolluar nivelin e të ardhurave personale dhe familjare të qytetarëve. Pabarazia është një e keqe shoqërore pasi krijon barrierë në mes të atyre që privohen nga të drejtat dhe burimet e tyre. Pabarazia është një gjendje ndryshimi midis qytetarëve nga një shoqëri e veçantë për shkak të prejardhjes sociale dhe pozicionit financiar. Sipas ekonomistëve në një shtet me ekonomi joekuilibruese, papunësia është ajo situatë ku fuqia punëtore është e gatshme të punojë edhe me një page nën mesatare, por nuk gjen punë (p.sh. Rinia në Kosovë). Kosova mbetet një nga vendet më të varfëra në Evropë dhe më e varfëra në Ballkanin Perëndimor. Kosova ka një popullsi të re dhe rinia e Kosovës është joproportionalisht e varfër sa që mbi 40 për qind e të rinjve janë nën moshën 20 vjeçare dhe 60 për qind nga të varfrit janë më të rinj se 30 vjeç (krahasuar me 38 dhe 56 për qind të popullatës së gjithëmbarshme përkatëse nënkëto moshë).³ Ekziston një lidhje e fuqishme në mes të arsimimit dhe varfërisë përderisa për ata që kanë përfunduar shkollimin e mesëm dhe të lartë ka shumë më pak mundësi të jenë të varfër sesa ata që nuk kanë kryer këtë shkollim. Shkalla e varfërisë për kokë banori në vitin 2009 ishte 38 për qind në mesin e atyre që kishin të mbaruar vetëm shkollën fillore krahasuar me 28 për qind të atyre që kishin mbaruar shkollimin e mesëm dhe 11 për qind të atyre me arsim të lartë. Nuk mjafton vetëm arsimimi. Nevojiten edhe punë më të shumta e më të mira. Gysma e fuqisë punëtore në Kosovë pothuajse është e papunë, dhe papunësia lidhet fuqishëm me varfërinë. Të papunët në Kosovë janë në masë jo-proporcionale të rinjë dhe femra me nivel arsimimi më të mirë sesa popullata e përgjithshme por jo aq e mirë se e atyre që kanë punësim të rregullt. Krijimi i vendeve të mira të punës për të zvogëluar papunësinë – jo vetëm për grupin aktual të qytetarëve të rinjë që mund të punojnë, gjithashtu për përgjithësinë e popullatës e cila akoma është në shkollë – është sfida parësore për zvogëlimin e varfërisë në Kosovë.

Në terma individual, janë disa faktorë kryesorë që e bëjnë një person më të rrezikuar ndaj varfërisë:

¹ <https://sq.wikipedia.org/wiki/Varf%C3%ABria>

² <https://sq.wikipedia.org/wiki/Varf%C3%ABria>, Qershor 2020

³ <http://documents.banquemondiale.org/curated/fr/519991508764269649/pdf/ACS21442-WP-ALBANIAN-93p-KOSOVO-Jobs-Diagnostic-Final-for-printing-ALB.pdf>

- ✚ Papunësia ose të keshë një punë me cilësi të dobët (d.m.th. me pagë të ulët ose të pasigurt) pasi kjo kufizon hyrjen në të ardhura të përshtatshme dhe largon njerëzit nga rrjetet sociale;
- ✚ Nivele të ulëta arsimore dhe aftësish sepse kjo kufizon aftësinë e njerëzve për të hyrë në punë të denjë për t'u zhvilluar dhe për të marrë pjesë plotësisht në shoqëri;
- ✚ Madhësia dhe lloji i familjes d.m.th. Familjet e mëdhaja (shumë antarëshe, apo pakicave) kanë tendencë të rrezikohen më shumë nga varfëria sepse kanë kosto më të lartë, të ardhura më të ulëta dhe më shumë vështirësi për të fituar një punësim të paguar mirë;
- ✚ Gjinia - gratë në përgjithësi janë më të rrezikuara nga varfëria sesa burrat pasi kanë më pak mundësi të jenë të punësuar dhe të paguhen, kanë tendencë të kenë pensione më të ulëta, paguhen më pak edhe pse ka mundësi e bëjnë punën e njëjtë me gjininë e kundërt;
- ✚ Paaftësia ose shëndeti i keq sepse kështu kufizohet aftësia për të hyrë në punë dhe gjithashtu kemi një rritje të kostove ditore;
- ✚ Të qenit anëtar i grupeve etnike të pakicave si romët dhe emigrantët / migrantët pa dokumenta pasi vuajnë veçanërisht nga diskriminimi dhe racizmi dhe kështu kanë më pak shanse për të hyrë në punë, shpesh detyrohen të jetojnë në ambiente më të këqija fizike dhe të kenë qasje më të dobëta në shërbime thelbësore;
- ✚ Të jetosh në një komunitet të largët ose shumë të pafavorshëm ku qasja në shërbime është më e keqe.

Të gjithë këta faktorë krijojnë barriera dhe vështirësi shtesë, por duhet të shihen si një strukturë e përgjithshme dhe të vendoset se si një vend i caktuar mund të shpërndajë pasurinë dhe të trajtojë pabarazinë.

2.3 Globalizimi dhe pabarazia në punësim

Duhet fillimisht të bëhet dallimi midis termave globalizëm (globalism) dhe globalizim, globalizacion (globalization). Pra, globalizmi, përshkruan dhe shënon jo më tepër se një botë e cila karakterizohet me rrjete të lidhjeve që i kapërcejnë hapësirat multi-kontinentale. Do me thënë globalizimi shënon rritjen ose zvogëlimin në shkallë të globalizimit.⁴ Ai fokusohet në forcat, dinamizmin ose shpejtësinë e këtyre ndryshimeve.⁵

Pra, globalizimi e përshkruan realitetin e të qenit i ndërlidhur, kurse globalizimi përfshinë shpejtësinë në të cilën këto lidhje shtohen apo pakësohen. Globalizimi perceptohet si një element që ushtron një ndikim të fuqishëm në sfera të ndryshme të ekzistencës njerëzore dhe të shoqërisë. Është një fenomen që ndikon në ekonominë, kulturën, zhvillimin e shoqërive dhe politikën e shumë vendeve. Një nga dimensionet ekonomike, ku ai reflektohet është prania dhe ndikimi i tij

⁴ <http://www.el-hikmeh.net/14/sociologji/168-globalizimi>, maj 2020

⁵ Joseph Nye, „Globalism Versus Globalization“ në: <https://www.theglobalist.com/>

në tregun e punës. Karakteristikat e tij kryesore janë tani konkurrenca globale, fluksi më i shpejtë i informacionit dhe një gamë më e gjerë e komunikimit, progresi teknologjik dhe rritja e kompleksitetit të biznesit. Vendet e industrializuara, tregu global ka krijuar një efekt negativ, një rritje të mprehtë në paqëndrueshmërinë e vendeve të punës dhe pabarazisë së pagave dhe një ulje të konsiderueshme të shpenzimeve sociale dhe të konsumit publik, duke krijuar efekte depresive në ato vende me lëvizshmëri të ulët të kapitalit.

Globalizimi ndikon në të gjitha sferat e jetës, diku më shumë e diku më pak. Është një proces intensiv, gjithnjë në zhvillim dhe i paevitueshëm, i cili ekziston falë aspiratave të njerëzve për një jetë më të mirë dhe zhvillimit teknologjik. Globalizimi është procesi shoqëror në të cilin kufizimet gjeografike mbi angazhimet shoqërore, ekonomike, politike dhe kulturore zbehen dhe individët janë gjithnjë e më shumë të vetëdijshëm mbi këtë fenomen. Globalizimi i ekonomisë është përfitim për një pjesë të privilegjuar por jo për pjesën më të madhe të shoqërisë. Globalizimi mund të shkaktojë jo vetëm papunësi dhe mungesë të stabilitetit kudo, dhe në fund, në mënyrë të pashmangshme do të jetë një disavantazh për të gjithë njerëzimin.

Në rritjen e papunësisë ku sipërmarrësit reduktojnë punësimin ndikon konkurrenca - e cila detyron ata të marrin këto masa reduktimi të punëtorëve, globalizimi, përqendrimi i mjeteve të prodhimit në duart e një pakice në mënyrë që gjithnjë e më pak prodhues përmbushin pjesën më të madhe të kërkesave dhe pjesa tjetër e njerëzve mbeten pa punë.

Rritja e tregtisë në përgjithësi ka krijuar më shumë vende pune, megjithatë rritja paralele e konkurrencës ka detyruar shumë kompani të pushojnë nga puna punëtorët e tyre në mënyrë që të shkurtojë kostot, dhe të rrisin efikasitetin dhe fitimet.

Liberalizimi i tregtisë dhe globalizimi i ekonomisë të favorizuar nga zhvillimet e shpejta teknologjike prodhon mundësi zhvillimi ekonomik për shtetet, por shkakton edhe jostabilitet në punësim për një pjesë të konsiderueshme të popullsisë në përgjithësi të rinj, gra, dhe punëtorët me kualifikim të ulët.

Humbja e sigurisë së punës të punonjësve lidhur me elasticitetin e tregjeve të punës, qon në pasigurinë ekonomike të të punësuarve, në frustrim dhe në një shumëllojshmëri të tensioneve sociale. Për të reduktuar papunësinë nevojitet investim në kapitalin njerëzor dhe investime në krijimin e vendeve të punës në vend.

2.4 Pabarazia ekonomike dhe dallimet gjinore

Barazi gjinore do të thotë që femrat dhe meshkujt të kenë kushte të barabarta për realizimin e të drejtave të tyre njerëzore edhe për të dhënë kontribut por edhe për përfituar nga zhvillimi ekonomik, shoqëror, kulturor dhe politik. Kështu, barazia gjinore nënkupton vlerësimin shoqëror

të ngjajshmërive dhe dallimeve të meshkujve dhe femrave, si dhe rolin e tyre. Ajo është e bazuar në partneritetin e tyre të plotë në shtëpi, komunitet apo shoqëri. Barazia gjinore fillon me vlerësimin e njejtë të vajzave dhe djemve.⁶

Në vendin tonë vërehen pabarazi gjinore të shumta në sfera të ndryshme të jetës shoqërore dhe private. Është prezente pabarazia ekonomike e grave, pozita varur në familje, në shpërndarjen e detyrave në familje, pjesëmarrja minimale politike, pozita e pafavorshme në tregun e punës, pabarazia e të ardhurave në familje dhe disponueshmëria më e ulët e burimeve financiare, vlerat pak a shumë të theksuara patriarkale, etj.

Rritja e përfshirjes dhe reduktimit të varfërisë arrihet edhe përmes rritjes së pjesëmarrjes së grave në tregun e punës dhe uljen e papunësisë strukturore - (për shkak të mospërputhjes midis ofertës dhe kërkesës); zhvillimit të një fuqie punëtore të kualifikuar të përshtatshme për nevojat e tregut të punës, duke promovuar cilësinë e punës dhe mësimin gjatë gjithë jetës; përmirësimin të performancës së arsimit dhe trajnimit në të gjitha nivelet dhe rritjen e pjesëmarrjes në arsimin e lartë dhe promovimin e përfshirjes sociale dhe luftimin e varfërisë.

Objektivi i barazisë gjinore arrihet duke u përqendruar në: rritjen e numrit të femrave në mesin e të punësuarve, në pozita menaxheriale, në politikë, në mesin e sipërmarrësve, duke rritur nivelin e tyre arsimor, duke hequr barrierat për qasjen e femrave në tregun e punës, duke i inkurajuar gratë që të marrin pjesë aktivisht në trajnime dhe rikualifikime në përputhje me nevojat e tregut të punës, ngritjen e vetëdijes për nevojën e të mësuarit gjatë gjithë jetës dhe promovimin e përfshirjes sociale.

Në gjithë botën, gratë kanë më pak gjasa për t'u arsimuar, për t'u bashkuar me fuqinë punëtore ose për të punuar në pozicione të mirëpaguara. Nëse punojnë, punët e tyre kanë tendencë të jenë me kohë të pjesshme, me paga më të ulëta, ose në sektorin informal. Të dhënat nga raporti tregojnë se gratë përbëjnë vetëm 38% të të ardhurave gjatë gjithë jetës, së një kombi, ndërsa meshkujt përbëjnë 62%. Në vendet me të ardhura të ulëta dhe me të ardhura të mesme, gratë përbëjnë një të tretën ose më pak të asaj pasurie.⁷

⁶ DEKLARATA E ORGANIZATES NDERKOMBETARE TE PUNES - ILO (2000) ABC e të Drejtave të Grave të Punës dhe Barazisë Gjinore, Gjenevë.

⁷ <https://mf.rks.gov.net/desk/inc/media/F0D54917-C348-4F9A-8DBF-D0360F73D788.pdf>

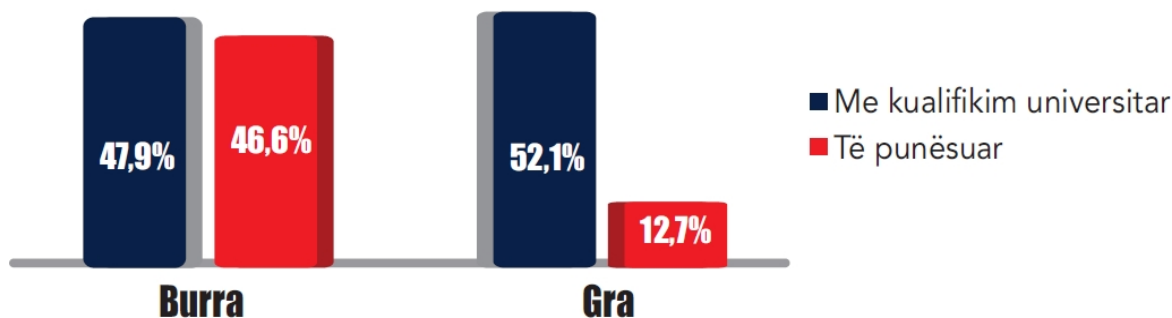
Kapitulli III

3. Kosova dhe pabarazia financiare

Pabarazitë në të ardhura, kufizojnë barazinë e mundësive; dallimet në arritje nxiten nga pabarazia, në vend që të jenë pasojë e saj. Argumentojmë se pabarazia është një pengesë e madhe për krijimin e ekonomive të qëndrueshme, që shërbejnë për të maksimalizuar shëndetin dhe mirëqenien e njerëzve dhe planetit.

Pabarazia ekonomike gjinore në Kosovë vlerësohet të jetë më e larta në Evropë. Edhe pse gratë përbëjnë 52.1 përqind të numrit të përgjithshëm të kosovarëve me diplomë universitare, krahas 47.9 përqind të burrave, në punësim ato përbëjnë vetëm 12.7 përqind kundrejt 46.6 përqind të burrave. Edhe në rastet kur ato janë të punësuar, mbesin shumë pak të përfshira në nivele vendimmarrëse. Ndërkohë, sanksionimi ligjor mbetet i pa aplikuar.⁸

Raporti mes kualifikimit universitar dhe punësimit sipas gjinisë

*Sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës

*Grafiku nga Balkans Policy Research Group.⁹

Ekonomia Kosovare karakterizohet nga produktiviteti i ulët, papunësia e lartë, mospërputhja e aftësive të fuqisë së re punëtore dhe kërkesave të punëdhënësve, baza e dobët e eksportit, investimet e jashtme të kufizuara, shkalla e lartë e informalitetit dhe zbrazëtirat në përfshirje, siç është pjesëmarrja shumë e ulët e femrave në fuqinë punëtore. Në mënyrë që sektori privat të zhvillohet në mënyrë të qëndrueshme, ka nevojë për përmirësime të konsiderueshme në fushën e klimës së investimeve, qeverisjes dhe konkurrueshmërisë. Kosova është shteti më i varfër i Ballkanit Perëndimor, kombinuar me historinë e konfliktit, dobësitë serioze institucionale,

⁸ <https://kosovotwopointzero.com/gender-inequality-is-still-pervasive-in-decision-making-and-politics/>

⁹ <https://balkansgroup.org/graphs>

problemet në arsim dhe infrastrukturë bazike. Papunësia, pabarazia dhe sfidat në zhvillimin e një ekonomie produktive për përmbushjen e synimeve globale zhvillimore janë realitetet më të vështira me të cilat ballafaqohet Kosova.

Tregu i punës në Kosovë vuan nga niveli i lartë i papunësisë dhe mundësitë e kufizuara për punësim, posaçërisht nga të rinjtë. Papunësia e të rinjve qëndron në 61 përqind dhe është edhe më e lartë në 71.7 përqind tek femrat e reja. Niveli i papunësisë së të rriturve për femrat e moshës madhore është 41.6 përqind, krahasuar me 33.1 përqind për meshkujt e moshës madhore. Sipas Organizatës Ndërkombëtare të Punës, vetëm 24.1 përqind e popullsisë në moshë të punës është e punësuar në mënyrë formale, që është shifër shumë më e ulët se në shtetet e rajonit, duke përfshirë Shqipërinë (44.3 përqind) dhe 35 përqind e të rinjve nuk janë në arsim, punësim ose trajnim. Papunësia është gjithashtu shumë e lartë tek femrat, ku 71 përqind e femrave janë të papunësuar. Gjithashtu, përqindja e personave të punësuar në vende të punës të cenueshme është rritur nga 23.6 përqind në vitin 2013 në 24.9 përqind në vitin 2014 dhe punësimi jo formal është shumë i përhapur. Sektori i shërbimeve vazhdon të jetë punëdhënësi kryesor formal në Kosovë (67.1 përqind) krahasuar me industrinë (28.4 përqind) dhe bujqësinë (13.9 përqind).

Një mospërputhje e konsiderueshme ekziston mes aftësive të punëkërkuësve të rinj dhe kërkesave të tregut të punës, posaçërisht në nivelin profesional. Shkalla e papunësisë për personat pa përgatitje shkollore qëndron në 64.6 përqind, krahasuar me personat që kanë kryer shkollën e mesme (41.2 përqind) dhe personat që kanë kryer shkollimin terciar (18.9 përqind). Sipas Indikatorëve Kryesor të Tregut të Punës të OBP, 24 përqind e personave të rinj janë të nënarsimuar dhe nuk janë në gjendje që të ofrojnë kualifikimet e kërkuara për tregun e punës. Pothuajse qereku i bizneseve e kanë raportuar mungesën e fuqisë punëtore të kualifikuar si pengesë për biznesin e tyre. Poashtu, kualifikimi nuk është garanci për personat e rinj që të ofrojnë aftësitë e nevojshme për punëdhënësit; shkalla e kalimit nga shkolla në punë është e ngadaltë, posaçërisht për të diplomuarit nga universitetet. OBP vlerëson se 17.6 përqind e të rinjve të Kosovë janë të mbi-arsimuar, në krahasim me llojet e vendeve të punës të cilat duhet ti pranojnë. Duke marrë parasysh nivelin e lartë të papunësisë ndër të rinjtë, personat e rinj nga të gjitha nivelet arsimore vazhdimisht dhe gjithnjë e më shumë janë duke zgjedhur që ta braktisin Kosovën, në mënyrë që të përmirësojnë gjendjen e tyre Ekonomike, duke paraqitur probleme kështu edhe me largimin e trurit.

Mospërputhje të konsiderueshme të aftësive të kërkuara nga tregu i punës dhe atyre që prodhohen nga sistemi arsimor i Kosovës, posaçërisht ka në nivelin e arsimit profesional dhe terciar, dhe paradoksi është në këtë periudhë të papunësisë së lartë, shumë ndërmarrje në fakt kanë vështirësi në punësimin e punëtorëve me aftësitë e nevojshme. Kosova ballafaqohet me sfida të mëdha ekonomike dhe të përfshirjes sociale: papunësia është veçanërisht e lartë në mesin e të rinjve dhe ka migrim të vazhdueshëm, kryesisht në Evropën Perëndimore. Rritja e sektorit privat është kyçe për krijimin e vendeve të punës për grupet e përjashtuara, posaçërisht në pjesët rurale të Kosovë, si dhe femrat, të rinjtë dhe minoritetet si dhe për kapitalizimin e aftësive të

pjesëtarëve të diasporës Kosovare, duke qenë se mungesa e fuqisë punëtore të kualifikuar dekurajon investimet dhe është pengesë për konkurrueshmërinë e ndërmarrjeve.

Përderisa ka pasur rritje ekonomike është në vitin 2015 dhe parashikohet të ketë rritje të mëtutjeshme në afatshkurtër, problemet strukturore janë duke e rënduar shumë ekonominë Kosovare, e cila dominohet nga industrinë me vlerë të ulët të shtuar dhe, në përgjithësi është në fazat e hershme të tranzicionit krahasuar me pjesën tjetër të rajonit. Kosova vuan nga shkalla e lartë e papunësisë, posaçërisht në mesin e të rinjve dhe femrave, përderisa furnizimi i çrregullt me energji elektrike (për shkak të problemeve në sektorin energjetik) dhe infrastruktura e vjetruar janë duke i penguar investimet dhe zhvillimin.

Sektori i bujqësisë – që është veçanërisht i rëndësishëm për zhvillimin e ekonomik në Kosovë për shkak të: Pjesëmarrjes së përgjithshme në aktivitetin e përgjithshëm ekonomik (14 përqind e BPV në vitin 2011), Është punëdhënësi më i madh privat me gjithsej 20 përqind të punësimit – dhe si i tillë ka potencial të fuqishëm për tu shndërruar në motor të zhvillimit në afat të shkurtër dhe të mesëm. 53 përqind e territorit të Kosovës konsiderohet tokë e mirë dhe e punueshme dhe me kushte të favorshme klimatike për bujqësi. Megjithatë, ky sektor ballafaqohet me sfida sistemore dhe strukturore që duhet të adresohet në mënyrë që të arrihet potenciali konkurrues dhe i rritjes pavarësisht nga rritja e qëndrueshëm e këtij sektori gjatë viteve të kaluara, bilanci i përgjithshëm tregtar për produkte bujqësore është ende negativ. Aktualisht, bujqësia karakterizohet (ende) nga produktiviteti i ulët i përgjithshëm.

Përdorimi i potencialit mineral të Kosovës është kyç për realizimin e potencialit ekonomik të Kosovës. E ardhmja e kompleksit mineral Trepça vazhdon të jetë e paqartë për shkak të komplikimeve lidhur me çështjet pronësore dhe kërkesave potenciale të kreditorëve nga Serbia. Rikthimi i këtij kompleksi mund të ndikojë në mënyrë të drejtpërdrejtë në zhvillimin ekonomik të Kosovës përmes ngritjes së ekspertizës, krijimit të një zingjiri të ri të prodhuesve dhe hapjen e vendeve të reja të punës. Megjithatë, sfidat kryesore përfshijnë historinë e degradimit mjedisor dhe praktikën e papërgjegjshme minerare, nevoja për kompletimin e ristrukturimit dhe zgjidhjen e çështjeve juridiko pronësore.

Një dobësi e vazhdueshme e NVM-ve në Kosovë ka të bëjë me qeverisjen korporative të tyre, dhe posaçërisht lidhur me standardet e raportimit financiar. Kosova duhet të lëvizë drejt plotësisimit të standardeve ndërkombëtare dhe praktikave të mira të kontabilitetit. Bazuar në anketën e fundit të ndërmarrjeve të zhvilluar nga Banka Botërore, vetëm 20 përqind e ndërmarrjeve në Kosovë kanë pasqyra financiare vjetore të audituara nga një auditor i jashtëm. Standardet e dobëta të brendshme të kontabilitetit janë duke i parandaluar NVM-të në Kosovë nga arritja e potencialit të tyre zhvillimor.

Privatizimi nuk ka avancuar në vitet e fundit duke qenë që Agjencia Kosovare e Privatizimit nuk ka qenë funksionale për shkak të mos plotësisimit të Bordit. Ende ka nevojë për komercializimin

dhe – kur është e përshtatshme – privatizimin gradual të NPSH-ve dhe krijimin e klimës tërheqëse për IHD.

Që herët, Kosova ka pasur një shkallë të përsheptuar të migrimit të jashtëm në shtetet e Bashkimit Evropian (kryesisht në Gjermani dhe Austri), si dhe në Zvicër, që kjo që pasqyron pasigurinë politike dhe mundësitë e kufizuara ekonomike në Kosovë. Megjithatë, në anën pozitive, Diaspora Kosovare ka fituar aftësi dhe njohuri, bartja e të cilave në Kosovë mund të sjellë përfitime të shumta për ekonominë Kosovare. Studimet tregojnë se emigrantët e kthyer nga diaspora kanë arritur të gjejnë punë në Kosovë shumë më lehtë se sa personat që nuk kanë asnjë aftësi, që tregojnë vlerën e kapitalit njerëzor. Megjithatë, deri më tani, procesi i deritanishëm i kthimit të trurit ka qenë i rastesisem dhe i ka munguar mbështetja institucionale. Krijimi i një mekanizmi për angazhimin e diasporës do të mundësonte transferimin e aftësive dhe do të ndihmonte në kthimin e një numri të anëtarëve të diasporës me aftësi të caktuara.

Tabela 1. Pjesëmarrja në Fuqinë Punëtore sipas moshëse

	Niveli i pjesëmarrjes në fuqinë punëtore, moshë 15-64, %		Niveli i punësimit, moshë 15-64, %		Niveli i papunësisë, moshë 15-64, %		Niveli i papunësisë të të rinjve (15-24 vite), %	
	Femra	Meshkuj	Femra	Meshkuj	Femra	Meshkuj	Femra	Meshkuj
Kosova	21.4	61.8	12.5	41.3	41.6	33.1	71.7	56.2

*Burimi: Agjencia e Statistikave të Kosovës (2017). Anketa e Fuqisë Punëtore në Kosovë 2016.¹⁰

Kosova ka një popullsi të re dhe rinia e Kosovës është joproporcionale dhe varfër sa që mbi 40 për qind e të rinjve janë nën moshën 20 vjeçare dhe 60 për qind nga të varfrit janë më të rinj se 30 vjeç (krahasuar me 38 dhe 56 për qind të popullatës së gjithëmbarshme përkatëse nën këto moshë). Ekziston një lidhje e fuqishme në mes të arsimimit dhe varfërisë përderisa për ata që kanë përfunduar shkollimin e mesëm dhe të lartë ka shumë më pak mundësi të jenë të varfër sesa ata që nuk kanë kryer këtë shkollim. Shkalla e varfërisë për kokë banori në vitin 2009 ishte 38 për qind në mesin e atyre që kishin të mbaruar vetëm shkollën fillore krahasuar me 28 për qind të atyre që kishin mbaruar shkollimin e mesëm dhe 11 për qind të atyre me arsim të lartë. Nuk mjafton vetëm arsimimi. Nevojiten edhe punë më të shumta e më të mira. Gati se gjysma e fuqisë punëtore në Kosovë është e papunë, dhe papunësia lidhet fuqishëm me varfërinë. Të papunët në Kosovë janë në masë jo-proporcionale të rinj dhe femra me nivel arsimimi më të mirë

¹⁰ <http://ask.rks-gov.net/add-news/anketa-e-fuqis%C3%AB-pun%C3%ABtore-tm1-2017/>

sesa popullata e përgjithshme por jo aq e mirë se e atyre që kanë punësim të rregullt. Krijimi i vendeve të mira të punës për të zvogëluar papunësinë – jo vetëm për grupin aktual të qytetarëve të rinj që mund të punojnë, por edhe për popullatën e përgjithshme e cila akoma është në shkollë – është sfida parësore për zvogëlimin e varfërisë në Kosovë.

Varfëria në konsum është i lidhur ngushtë me aktivitetet ekonomike të ekonomisë familjare, në veçanti statusi i punësimit, dhe nëse i punësuar nga sektori dhe lloji i punësimit. Po ashtu, statusi i punësimit dhe të ardhurat janë të ndikuara fuqishëm nga niveli i arsimit të personit pasi që ata me nivele të larta të arsimit kanë gjasa më të mëdha që të gjejnë punësim dhe të qenë qasje në punë që paguhen më shumë.

Shkallët e varfërisë janë më të ulëta tek ekonomitë familjare që varen parimisht nga paratë e dërguara (remitancat) nga jashtë, punësimin në sektorin publik dhe bizneset e ekonomive familjare (vetë-punësimi). Një ekonomi familjare mesatare në Kosovë ka gjashtë anëtarë, katër prej të cilëve janë të rritur. Në shumë raste, një ose dy anëtarë kanë punësim me pagë, por ajo e hyrë nuk është e mjaftueshme për t'i përmbushur nevojat e familjes, në veçanti nëse të rriturit tjerë nuk kanë punësim të rregullt. Po ashtu, është me rëndësi të potencohet se këto ekonomi familjare me shkallë të larta të papunësisë tek të rriturit nuk kanë të drejtë të përfitimit nga ndihma sociale sipas rregullave aktuale të sistemit, të cilat përjashtojnë ekonomitë familjare në të cilat një person është i punësuar, pavarësisht se sa të rritur janë pjesë e ekonomisë familjare janë të punësuar.

3.1 Pabarazia si diskriminim

Diskriminimi nuk kufizohet në racë, fe dhe gjini. Ai mbulon zonat gjeografike, të ardhurat, nivelet arsimore, statusin shëndetësor dhe moshën. Ai ndodh në vendet shumë të industrializuara si dhe në vendet në zhvillim. Më i rrezikshëm dhe më dëmtes sesa vetë varfëria është përjashtimi social. Dimensionet e tij të shumëfishta ndikojnë në çdo fushë të jetës, duke përfshirë:

- ✚ Përjashtimin nga jeta ekonomike që rezulton nga pabarazitë në pronësi të aseteve, të ardhura dhe mundësive të punësimit;
- ✚ Përjashtimin nga shërbimet sociale, që rezulton nga pabarazia në qasje në një gamë të shërbimeve – arsim, shëndetësi, strehim dhe mbrojtje sociale;
- ✚ Përjashtimin nga pjesëmarrja politike që rezulton nga qasja e pabarabartë në mundësi politike, drejtësi, liri, institucione dhe mekanizma vendimmarrës në shumë nivele (nga niveli kombëtar e deri te niveli i komunitetit); dhe
- ✚ Dallimet në njohje dhe status hierarkik të normave rezultojnë në përjashtimin nga statusi kulturor, i zakoneve dhe praktikave kulturore të grupeve të ndryshme.

Zhvillimi njerëzor dhe përjashtimi social janë dy koncepte që e plotësojnë njëra tjetrën. Që të dyja përqendrohen në mundësitë e barabarta të njerëzve, si masë e përparimit social dhe kapacitetit njerëzor dhe si motor kryesor i progresit. Në aspektin e zhvillimit njerëzor, përfshirja sociale është proces dhe rezultat i lidhur me spektrin e plotë të përmbushjes njerëzore.

Ndikimi i dëmshëm i zhvillimit jo të barabartë të Kosovës – apo thënë më mirë - themelet e saj të brishta për rritje, mund të shihen qartë në gjendjen e tregut të saj të punës. Konsumi privat i nxitur nga remitancat dhe ndihmat e huaja nuk janë platformë e besueshme për zhvillimin e sektorit privat. Në Kosovë sektori privat mbetet kryesisht joformal, i parregulluar, dhe çdo herë e më shumë përpiket që të ofrojë punësim të qëndrueshëm, afatgjatë dhe të paguar mirë. Përkundër vlerave pozitive në BPV¹¹ dhe IHD¹², tregu i punës së Kosovës mbetet i kufizuar dhe në stagnim.

Forma më e rëndë e përjashtimit është përjashtimi nga të gjitha tregjet e faktorëve të prodhimit: d.m.th. një individ apo ekonomi familjare e përjashtuar nuk mund të marr pjesë në proceset normale të prodhimit, dhe nuk fiton të ardhura përmes profitit, pagave, qirasë apo kamatës. Përjashtimi nga të gjitha tregjet e faktorëve të prodhimit zakonisht (por jo gjithmonë) çon në formë të dytë të përjashtimit – pamundësinë për të blerë mallrat dhe shërbimet e domosdoshme. Kjo formë e përjashtimit është sinonim me varfërinë – mungesa e mirëqenies materiale dhe pamundësia për të përmbushur nevojat kritike. Individët apo ekonomitë familjare bëhen të varura nga rrjetet e sigurisë sociale dhe / apo remitancat.

3.2 Rritja Ekonomike dhe Pabarazia

Diskriminimi nuk kufizohet në racë, fe dhe gjini. Ai mbulon zonat gjeografike, të ardhurat, nivelet arsimore, statusin shëndetësor dhe moshën. Ai ndodh në vendet shumë të industrializuara si dhe në vendet në zhvillim. Më i rrezikshëm dhe më dëmtues sesa vetë varfëria është përjashtimi social. Dimensionet e tij të shumëfishta ndikojnë në çdo fushë të jetës, duke përfshirë:

- ✚ Përjashtimin nga jeta ekonomike që rezulton nga pabarazitë në pronësi të aseteve, të ardhura dhe mundësi të punësimit;
- ✚ Përjashtimin nga shërbimet sociale, që rezulton nga pabarazia në qasje në një gamë të shërbimeve – arsim, shëndetësi, strehim dhe mbrojtje sociale;

¹¹ Prodhimi i Brendshëm Bruto (shkurt: PBB) (en - Gross domestic product , GDP) është një tregues ekonomik që paraqet vlerën me çmimet e tregut të të gjitha të mirave materiale dhe shërbimeve të prodhuara brenda një shteti në një periudhë të caktuar (zakonisht një vit).; https://sq.wikipedia.org/wiki/Prodhimi_i_Brendsh%C3%ABm_Bruto

¹² IHD - Investimet e huaja direkte, rëndësia e tyre është e lartë sidomos në ekonomitë në tranzicion ku kapitali i brendshëm është i paafte për plotësimin e nevojave për investime të ekonomisë në procesin e transformimit.

- ✚ Përrjashtimin nga pjesëmarrja politike që rezulton nga qasja e pabarabartë në mundësi politike, drejtësi, liri, institucione dhe mekanizma vendimmarrës në shumë nivele (nga niveli kombëtar e deri te niveli i komunitetit); dhe
- ✚ Dallimet në njohje dhe status hierarkik të normave rezultojnë në përrjashtimin nga statusi kulturor, i zakoneve dhe praktikave kulturore të grupeve të ndryshme.

Zhvillimi njerëzor dhe përrjashtimi social janë dy koncepte që e plotësojnë njëra tjetrën. Që të dyja përqendrohen në mundësitë e barabarta të njerëzve, si masë e përparimit social dhe kapacitetit njerëzor dhe si motor kryesor i progresit. Në aspektin e zhvillimit njerëzor, përrfshirja sociale është proces dhe rezultat i lidhur me spektrin e plotë të përmbushjes njerëzore.

Ndikimi i dëmshëm i zhvillimit jo të barabartë të Kosovës – apo thënë më mirë - themelet e saj të brishta për rritje, mund të shihen qartë në gjendjen e tregut të saj të punës. Konsumi privat i nxitur nga remitancat dhe ndihmat e huaja nuk janë platformë e besueshme për zhvillimin e sektorit privat. Në Kosovë sektori privat mbetet kryesisht joformal, i parregulluar, dhe çdo herë e më shumë përpiqet që të ofrojë punësim të qëndrueshëm, afatgjatë dhe të paguar mirë. Përkundër vlerave pozitive në BPV¹³ dhe IHD¹⁴, tregu i punës së Kosovës mbetet i kufizuar dhe në stagnim.

Forma më e rëndë e përrjashtimit është përrjashtimi nga të gjitha tregjet e faktorëve të prodhimit: d.m.th. një individ apo ekonomi familjare e përrjashtuar nuk mund të merr pjesë në proceset normale të prodhimit, dhe nuk fiton të ardhura përmes profitit, pagave, qirasë apo kamatës. Përrjashtimi nga të gjitha tregjet e faktorëve të prodhimit zakonisht (por jo gjithmonë) çon në formë të dytë të përrjashtimit – pamundësinë për të blerë mallrat dhe shërbimet e domosdoshme. Kjo formë e përrjashtimit është sinonim me varfërinë – mungesa e mirëqenies materiale dhe pamundësia për të përmbushur nevojat kritike. Individët apo ekonomitë familjare bëhen të varura nga rrjetet e sigurisë sociale dhe / apo remitancat.

3.3 Krizat Financiare dhe ndikimi në pabarazi financiare

Krizat financiare dhe ekonomike nuk janë te panjohura për botën ekonomike. Ato u paraqitën gati në mënyrë ciklike në periudha të ndryshme nëpër shekuj, duke tundur shumë herë edhe themelet e shteteve. Krizat u shfaqen nëpër te gjitha format e tyre: financiare, ekonomike, sociale etj.

¹³ Prodhimi i Brendshëm Bruto (shkurt: PBB) (en - Gross domestic product , GDP) është një tregues ekonomik që paraqet vlerën me çmimet e tregut të të gjitha të mirave materiale dhe shërbimeve të prodhuara brenda një shteti në një periudhë të caktuar (zakonisht një vit).; https://sq.wikipedia.org/wiki/Prodhimi_i_Brendsh%C3%ABm_Bruto

¹⁴ IHD - Investimet e huaja direkte, rendesia e tyre është e lartë sidomos në ekonomitë në tranzicion ku kapitali i brendshëm është i paafte për plotësimin e nevojave për investime të ekonomisë në procesin e transformimit.

Mënyrat e shfaqjes së krizës janë:

- ✚ Në tregun e punës: papunësia;
- ✚ Në tregun e kapitalit: mungesa e investimeve;
- ✚ Në tregun monetar: mungesa e likuiditetit të sistemit.

Karakteristikë e përhershme e krizave është mosshfrytëzimi i plotë i kapaciteteve prodhuese për shkak se sipërmarrësit nuk prodhojnë nga frika se nuk do të shesin.

Llojet kryesore të krizave financiare janë:

- ✚ Krizat bankare – Kur banka është e paafte të paguajë depozitat në masën që mbulohen sigurimet e depozitave.
- ✚ Krizat e valutave - Në përgjithësi, një krizë valutore mund të përkufizohet si një situatë kur pjesëmarrësit në një treg valutor arrijnë të pranojnë se një kurs këmbimi i caktuar do të dështojë, duke shkaktuar spekulime kundër pendës që nxit dështimin dhe detyron një zhvlerësim.
- ✚ Fluska spekulative dhe rrëzimi - Një flluskë spekulative ekziston në rast të mbivlerësimit të madh dhe të qëndrueshëm të disa klasës së aseteve. Një faktor që shpesh kontribuon në një flluskë është prania e blerësve që blejnë një pasuri bazuar vetëm në shpresën që ata më vonë mund ta rishesë atë me një çmim më të lartë, në vend që të llogarisë të ardhurat që do të gjenerojë në të ardhmen.
- ✚ Kriza Financiare Ndërkombëtare - Kur një vend që mban një normë fikse të këmbimit detyrohet papritur të zhvlerësojë monedhën e saj për shkak të rritjes së deficitit të llogarisë korente të paqëndrueshme, kjo quhet kriza e monedhës ose kriza e bilancit të pagesave.
- ✚ Kriza më e gjerë ekonomike - Një recesion është një rënie ekonomike e përgjithshme e cila zgjat më shumë se disa muaj. Shpesh do të shfaqet si një rënie në shitjet me pakicë, të ardhurat, produktivitetin dhe punësimin. Disa faktorë mund të shkaktojnë recesion që variojnë nga inflacioni, normat e interesit të lartë, ulja e pagave dhe ulja e besimit të konsumatorit. Përkufizimi i një recesioni shpesh ndryshon midis vendeve.¹⁵ Termi depresioni nënkupton një periudhë të zgjatur të aktivitetit ekonomik të ngadalësuar. Në një periudhë të tillë, ka papunësi të përhapur, investime të ulëta, produktivitet të ulët për firmat dhe shpenzime të ulëta të konsumatorëve.

3.4 Lëvizshmëria sociale dhe pabarazia

Pabarazinë mund ta përkufizojmë si një diferencë në qasje të burimeve sociale të ralla dhe me vlerë, burimet duke e kuptuar në kuptimin më të gjerë, përfshirjen e të gjitha mundësive të

¹⁵ <https://kumti.com/cili-eshte-ndryshimi-midis-nje-depresioni-dhe-nje-recesioni/>

veprimet të njeriut: politike, ekonomike, kulturore, sociale, seksuale, etj. Pabarazia sociale, pra, është rezultat i një shpërndarje të pabarabartë të burimeve brenda një shoqërie.

Lëvizshmëria ekonomike është aftësia e individit, familjes ose ndonjë grupi tjetër për të përmirësuar (ose më të ulët) statusin e tyre ekonomik - zakonisht të matur në të ardhura. Lëvizshmëria ekonomike matet shpesh nga lëvizja midis kuintileve të të ardhurave. Është dokumentuar gjerësisht se vendet me nivele më të larta të pabarazisë në të ardhura kanë norma më të ulëta të lëvizshmërisë sociale. Shembuj kryesorë të pabarazisë sociale përfshijnë hendekun e të ardhurave, pabarazinë gjinore, kujdesin shëndetësor dhe klasën sociale. Shembujt përfshijnë gjininë, ngjyrën e lëkurës, formën e syve, vendin e lindjes, prindërimin, statusin shoqëror të prindërve etj. Të jetosh në një shoqëri të pabarabartë shkakton stres dhe ankth të statusit, gjë që mund të dëmtojë shëndetin tuaj. Në shoqëritë më të barabarta, njerëzit jetojnë më gjatë, kanë më pak gjasa të jenë të sëmurë mendore ose të trashë dhe ka shkallë më të ulët të vdekshmërisë foshnjore.

3.5 Pabarazia dhe arsimimi i dobët

Kur flasim për arsimimin dhe pabarazinë gjithmonë na vien ndërmend pyetjet:

Sa është kualitativ arsimimi në Kosovë? Sa janë miqësorë mësimdhënësit? Sa janë nxënësit? Po dallimi gjinor sa është? I theksuar në familje për shkollimin e djalit apo vajzës? Trajtimi i nxënësit, fëmijut, të pasurit apo varfërit a është i njejtë?

Të gjitha këto, janë mjaft të theksuara në vende të ndryshme të botës e sidomos në vendin tonë, ku në disa zona vazhdon ndikimi patriarkal dhe shpërndarja jo e drejtë e barazisë për të gjitha kategoritë e njerëzve.

Ndërsa, arsimit dhe aftësitë janë kritike për zhvillimin si të vendeve ashtu edhe të individëve. Të dhënat ndërkombëtare sugjerojnë se cilësia e arsimit është një nga faktorët më të rëndësishëm përcaktues të rritjes ekonomike afatgjatë.

Kapitulli IV

4. Shmangia e pabarazisë dhe ligji

Zbatim i së drejtës do të thotë të kryesh veprimet që të detyron ligji ose të mos kryesh veprimet që ligji i ndalon. Pra, shteti, si organizatë politike njerëzish, siguron në radhë të parë zbatimin e atyrenormave që shprehin interesat e grupeve shoqërore me ndikim më të madh. Por asnjë

forcë politike nuk mund të qeverisë, sidomos në shoqërinë e sotme, pa siguruar mbështetjen e një baze të gjerë shoqërore.

Financat publike (e drejta financiare) - Me këtë kuptohet tërësia e normave juridike që rregullojnë veprimtarinë financiare të shtetit dhe të enteve të tjera publike dhe që kanë të bëjnë ato. Njëkohësisht edhe me administrimin e fondeve publike. Në kuadrin e financave publike ekziston e drejta fiskale, e cila, për shkak të teknikave të veçanta që ajo përdorë, po merr vazhdimisht një autonomi më të madhe.¹⁶

Iniciativat tipike qeveritare për të reduktuar pabarazinë ekonomike përfshijnë:

- ✚ Edukimi publik - rritja e furnizimit të fuqisë punëtore të kualifikuar dhe ulja e pabarazisë në të ardhura për shkak të diferencave të arsimit.
- ✚ Tatimi progresiv - të pasurit taten proporcionalisht më shumë se të varfërit, duke zvogëluar sasinë e pabarazisë në të ardhura në shoqëri nëse ndryshimi në tatimin nuk shkakton ndryshime në të ardhura.

Forcat e tregut jashtë ndërhyrjes së qeverisë që mund të zvogëlojnë pabarazinë ekonomike përfshijnë:

- ✚ Prije për të shpenzuar - me rritjen e të ardhurave dhe të ardhurave, një person mund të shpenzojë më shumë. Në një shembull ekstrem, nëse një person zotëronte gjithçka, ata menjëherë do të duhej të punësonin njerëz për të ruajtur pronat e tyre, duke zvogëluar kështu përqendrimin e pasurisë.
- ✚ Në rendet shoqërore ka raste që e drejta i paraprin zhvillimit ekonomik. Prandaj teoria mbi paraprirjen nga ana e së drejtës të ndryshimeve në ekonomi i le shteg të lirë subjektivizmit, akteve legjislativ arbitrarë dhe jorealiste, siç ka ndodhur mjaft herë gjatë periudhës së ekzistencës së socializmit në Shqipëri. Në të vërtetë, kërkesat e zhvillimit ekonomik i paraprijnë së drejtës dhe janë shkak për ndryshimeve saj të herëpashershëm. Kjo kushtëzon ndërtimin e një të drejte që t'u përgjigjet kërkesave qështron zhvillimi ekonomik i një shoqërie të tillë.

Si përfundim mund të thuhet se raporti midis së drejtës dhe ekonomisë duhet të jetë i drejtpeshuar, në mënyrë që të shmanget si ruajtja me çdo kusht e normave të vjetra juridike që nuk u përgjigjen kërkesave të reja të ekonomisë, ashtu edhe subjektivizmi, që shpeshherë përlligjet me nevojën për t'i drejtuar nga lart ndryshimet në ekonomi. Nga ky këndvështrim është i drejtë konstatimi i Engelsit se veprimi i së drejtës mbi bazën ekonomike mund të jetë tri llojesh: ajo mund të veprojë në të njëjtin drejtim, dhe atëherë ekonomia zhvillohet shpejtë normalisht; ajo mund të veprojë kundër zhvillimit ekonomik, dhe atëherë, pas një farë kohe, e drejta do të dështojë bashkë me shtetin përkatës, ose e drejta mund të luajë një rol kontradiktor, d.m.th., në disa drejtime mund ta pengojë zhvillimin ekonomik dhe në disa

¹⁶ "Shkenca mbi financat dhe e drejta financiare", Genta Tafa (Bungo)

drejtime të tjera mund ta shtyjë përpara. Kjo tezë provohet qartë edhe nga përvoja e vendit tonë. Siç u tha më lart, ndryshimet subjektive në legjislacion, që bëheshin për t'u paraprirë ndryshimeve ekonomike të papërligjura nga nevojat e vërteta të ekonomisë, çuan në një dështim të gjithanshëm të sistemit politik, ekonomik e juridik. Në periudhën e tanishme kalimi në ekonominë e tregut kushtëzon ndryshimet e nevojshme në tërë legjislacionin, sidomos në normat që kanë të bëjnë me marrëdhëniet ekonomike.

Janë bërë shumë kërkime për efektet e pabarazisë ekonomike në aspekte të ndryshme në shoqëri:

- ✚ Shëndeti,
- ✚ Kohezioni social,
- ✚ Krimi,
- ✚ Mirëqenia,
- ✚ Borxhi,
- ✚ Rritja ekonomike
- ✚ Pjesëmarrja qytetare,
- ✚ Paqëndrueshmëria politike.

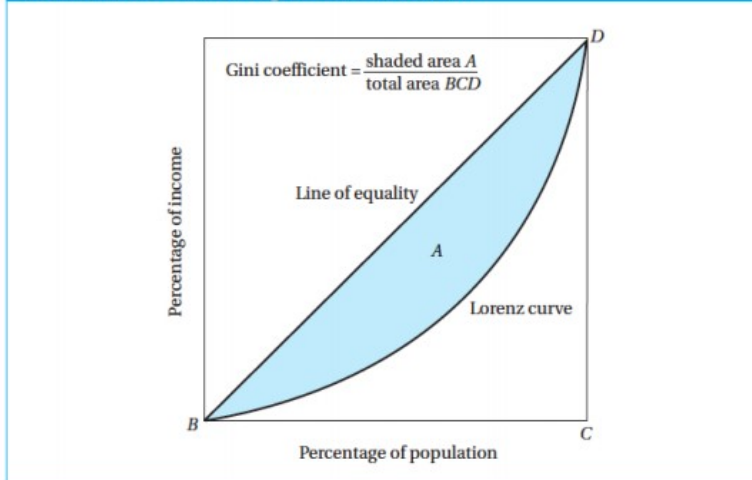
4.1 Koeficienti Gini

Koeficienti Gini – Është një matës agregat numerik i pabarazisë së të ardhurave që fillon nga 0 (barazi perfekte) deri në 1 (pabarazi e përsosur). Matet grafikisht duke e ndarë zonën në mes të vijës perfekte të barazisë dhe të kurbës së Lorencit¹⁷ nga sipërfaqja e përgjithshme që shtrihet në diagramin e Lorencit. Sa më e lartë vlera e koeficientit, aq më e lartë është pabarazia e shpërndarjes së të ardhurave dhe sa më e ulët që është, aq më e barabartë është shpërndarja e të ardhurave.

Koeficienti Gini dhe Matësit Agregatë të Pabarazisë - Një matës përbledhës dhe shumë i përshtatshëm i shkallës relative të pabarazisë së të ardhurave mund të fitohet duke llogaritur raportin e asaj zone në mes të diagonales dhe kurbës së Lorencit, pjesëtuar nga sipërfaqja totale e gjysëm katrorit në të cilën kurba shtrihet. Në figurën më poshtë, ky është raporti i zonës së hijëzuar A në sipërfaqen e përgjithshme të trekëndëshit BCD. Koeficienti Gini paraqet masën totale të pabarazisë.

¹⁷ Kurba e Lorencit tregon marrëdhënien aktuale sasiore në mes të pranuesve të ardhurave dhe përqindja e totalit të të ardhurave që ata marrin gjatë një periudhe të caktuar kohore, që mund të themi për një vit të dhënë. Dallimi GINI – Lorenc: Shpërndarja e të ardhurave në një ekonomi përfaqësohet nga Lakorja Lorenz dhe shkalla e pabarazisë së të ardhurave matet përmes Koeficientit Gini. Linja në këndin 45° tregon shpërndarjen e të ardhurave në mënyrë të përkryer, ndërsa linja (kurba) tjetër - e Lorencit tregon shpërndarjen aktuale të të ardhurave.

FIGURE 5.3 Estimating the Gini Coefficient

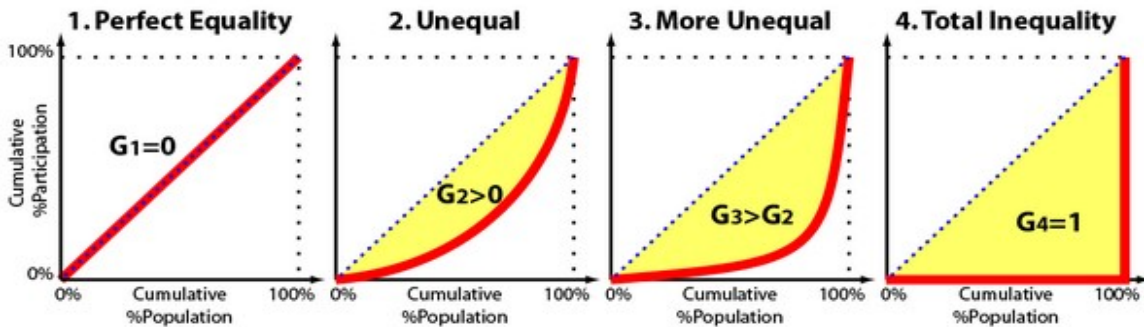

Në ekonomi, koeficienti Gini, i quajtur nganjëherë indeksi Gini ose raporti Gini, është një masë e shpërndarjes statistikore që synon të përfaqësojë të ardhurat ose shpërndarjen e pasurisë së banorëve të një kombi, dhe është matja më e përdorur të pabarazisë. Ajo u zhvillua nga statisti dhe sociologu italian italian Corrado Gini dhe në vitin 1912.

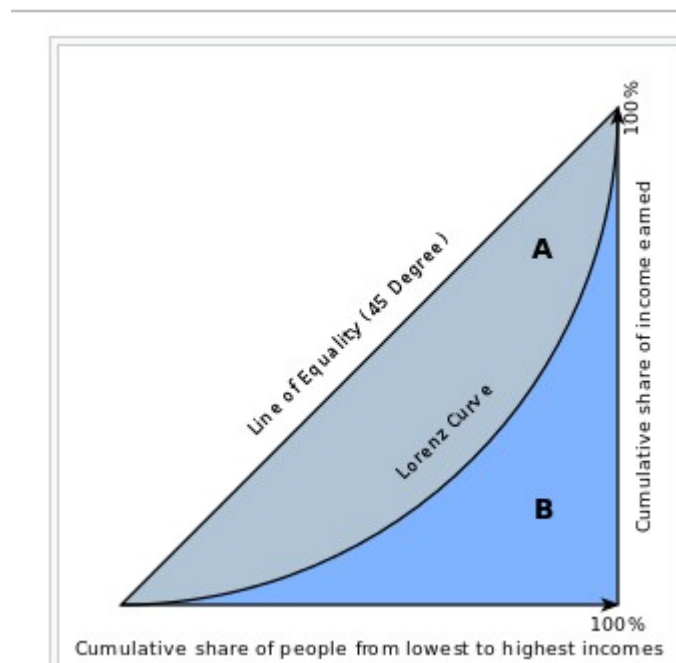
Koeficienti Gini mat pabarazinë midis vlerave të një shpërndarjeje të frekuencës (për shembull, nivelet e të ardhurave). Një koeficient Gini me zero shpreh barazinë e përsosur, ku të gjitha vlerat janë të njëjta (për shembull, ku të gjithë kanë të njëjtat të ardhura). Një koeficient Gini prej një (ose 100%) shpreh pabarazinë maksimale midis vlerave (p.sh., për një numër të madh njerëzish, ku vetëm një person ka të gjitha të ardhurat ose konsumin, dhe të gjithë të tjerët nuk kanë asnjë, koeficienti Gini do të jetë gati gati një). Për grupe më të mëdha njerëzish, vlerat e përafërta me 1 nuk janë shumë të prirura për t'u praktikuar. Duke pasur parasysh normalizimin e popullsisë kumulative dhe të pjesës kumulative të të ardhurave të përdorura për llogaritjen e koeficientit Gini, masa nuk është tepër e ndjeshme ndaj specifikave të shpërndarjes së të ardhurave, por përkundrazi vetëm për mënyrën se si të ardhurat ndryshojnë në krahasim me anëtarët e tjerë të një popullsie. Përfundimisht, nëse shpërndarja e të ardhurave që rezultojnë në të ardhura minimale për të gjithë njerëzit. Kur popullata është e renditur, nëse shpërndarja e të ardhurave të tyre do të përfaqësojë një funksion të njohur, atëherë mund të llogariten disa vlera përfaqësuese. Ka disa çështje në interpretimin e një koeficienti Gini. E njëjta vlerë mund të rezultojë nga shumë kthesa të ndryshme shpërndarjeje. Struktura demografike duhet të merret në konsideratë. Vendet me një popullsi të plakur, ose me fëmijë, përjetojnë një koeficient në rritje të taksave para taksave edhe nëse shpërndarja e të ardhurave reale për të rriturit që punojnë mbetet e vazhdueshme. Dijetarët kanë hartuar variante të ndryshme të koeficientit të Gini.

Koeficienti Gini është një numër i vetëm që synon matjen e shkallës së pabarazisë në një shpërndarje. Më shpesh përdoret në ekonomi për të matur se sa larg pasuria ose shpërndarja e të ardhurave të një vendi devijojnë nga një shpërndarje plotësisht e barabartë.

Koeficienti Gini zakonisht përcaktohet në mënyrë matematikore bazuar në kurbën e Lorenç-it, e cila planifikon proporcionin e të ardhurave totale të popullatës (boshti y) për përqindjen e popullatës (boshti x), shiko diagramin më poshtë. Kështu drejtëza (linja, kurba) në 45 gradë paraqet barazinë e përsosur të të ardhurave.

Koeficienti Gini pastaj mund të mendohet si raporti i zonës që shtrihet midis vijës së barazisë dhe lakores Lorenz (shënuar A në diagram) mbi sipërfaqen totale nën vijën e barazisë (shënuar A dhe B në diagram); d.m.th., $G = A / (A + B)$. Shtë gjithashtu e barabartë me $2A$ dhe $1 - 2B$ për shkak të faktit se $A + B = 0.5$ (pasi që boshtet shkallëzohen nga 0 në 1).

Nëse të gjithë njerëzit kanë të ardhura jo-negative (ose pasuri, sipas rastit), koeficienti Gini mund teorikisht të sillet nga 0 (barazi e plotë) në 1 (pabarazi e plotë); nganjëherë shprehet si përqindje që varion midis 0 dhe 100. Në praktikë, të dyja vlerat ekstreme nuk janë arritur plotësisht. Nëse

vlerat negative janë të mundshme (siç është pasuria negative e njerëzve me borxhe apo obligime), atëherë koeficienti Gini teorikisht mund të jetë më shumë se 1. Normalisht, mesatarja (ose totale) supozohet pozitive, e cila përjashton një koeficient Gini më pak se zero.

Një qasje alternative është të përcaktoni koeficientin Gini si gjysmën e diferencës mesatare absolute të ndryshimit, i cili është matematikisht i barabartë me përkufizimin e kurbës së Lorenc-it. Diferenca mesatare absolute është diferenca mesatare absolute e të gjitha palëve të artikujve të popullatës, dhe diferenca mesatare absolute mesatare është diferenca mesatare absolute e ndarë me mesataren, për të normalizuar për shkallë. Nëse X_i është pasuria ose të ardhurat e personit i , dhe ka n persona, atëherë koeficienti Gini jepet nga formula:

$$\text{Gini} = 1 - \sum_{i=1}^n (p_i)^2$$

Shoqëria më e barabartë do të jetë ajo në të cilën çdo person merr të njëjtat të ardhura ($G = 0$); shoqëria më e pabarabartë do të jetë ajo në të cilën një person i vetëm merr 100% të të ardhurave totale dhe $N - 1$ personat e mbetur nuk marrin asnjë ($G = 1 - 1 / N$).

Ndërsa shpërndarja e të ardhurave të ndonjë vendi të veçantë nuk ka nevojë të ndjekë funksione të thjeshta, këto funksione japin një kuptim cilësor të shpërndarjes së të ardhurave në një komb duke pasur parasysh koeficientin Gini.

Një rast i thjeshtëzuar informues thjesht dallon dy nivele të ardhurash, të ulëta dhe të larta. Nëse grupi me të ardhura të larta është një përqindje e popullsisë dhe fiton një proporcion f të të gjitha të ardhurave, atëherë koeficienti Gini është $f - u$. Një shpërndarje aktuale më e klasifikuar me të njëjtat vlera u dhe f gjithmonë do të ketë një koeficient më të lartë Gini sesa $f - u$.

Rasti i fjalës kur 20% më të pasur kanë 80% të të gjithë të ardhurave (Shih: Parimi Pareto¹⁸) do të çonte në një koeficient Gini të të ardhurave prej të paktën 60%.

Një rast i cituar shpesh që 1% e të gjithë popullsisë së botës zotëron 50% të të gjithë pasurisë, do të thotë një koeficient i Gini i pasurisë së paku 49%.

Koeficienti Gini është një masë e pabarazisë së një shpërndarjeje. Përkufizohet si një raport me vlerat midis 0 dhe 1: numëruesi është zona midis kurbës së Lorenc-it të shpërndarjes dhe linjës uniforme të shpërndarjes; emëruesi është zona nën linjën uniforme të shpërndarjes. Gini u

¹⁸ Më 1906, ekonomisti italian Vilfredo Pareto krijoi një formulë matematikore për të përshkruar shpërndarjen e pabarabartë të pasurisë në vendin e tij. Pareto vuri re se njëzet përqind e njerëzve zotëronin tetëdhjetë për qind të pasurisë. Në fund të viteve 1940, guru i cilësisë, Dr. Joseph M. Juran, i atribuoi Rregullës 80/20 Pareto, duke e quajtur atë parimin e Paretos. Parimi Pareto ose Ligji i Paretos është një mjet i dobishëm për t'ju ndihmuar të prioritzoni dhe menaxhoni punën në jetën tuaj.

zhvillua nga statistiani italian Corrado Gini dhe u botua në punimin e tij në vitin 1912 "Variabilità e mutabilità" ("Ndryshueshmëria dhe ndërrueshmëria"). Indeksi Gini është koeficienti Gini i shprehur si përqindje, dhe është i barabartë me koeficientin Gini shumëzuar me 100. (Koeficienti Gini është i barabartë me gjysmën e diferencës mesatare relative.) Koeficienti Gini shpesh përdoret për të matur pabarazinë e të ardhurave. Këtu, 0 korrespondon me barazinë e të ardhurave perfekte (d.m.th. të gjithë kanë të njëjtat të ardhura) dhe 1 korrespondon me pabarazinë perfekte të të ardhurave (d.m.th. një person ka të gjitha të ardhurat, ndërsa të gjithë të tjerët kanë zero të ardhura). Koeficienti Gini gjithashtu mund të përdoret për të matur pabarazinë e pasurisë. Ky përdorim kërkon që askush të mos ketë një pasuri neto negative. Përdoret gjithashtu zakonisht për matjen e fuqisë diskriminuese të sistemeve të vlerësimit në menaxhimin e rrezikut të kredisë.

Koeficienti Gini përcaktohet si raport i zonave në diagramin e kurbës Lorenz. Nëse zona midis vijës së barazisë së përsosur dhe kurbës së Lorenc-it është A, dhe zona nën kurbën e Lorenc-it është B, atëherë koeficienti Gini është $A / (A + B)$. Meqenëse $A + B = 0.5$, koeficienti Gini, $G = 2A = 1 - 2B$. Nëse kurba e Lorenc-it përfaqësohet nga funksioni $Y = L(X)$, vlera e B mund të gjendet me integrim dhe:

$$G = 1 - 2 \int_0^1 L(X) dx$$

Në disa raste, ky ekuacion mund të zbatohet për të llogaritur koeficientin e Gini pa referencë të drejtpërdrejtë në kurbën e Lorenc-it. Për shembull:

- ✚ Për një popullatë me vlera y_i , $i = 1$ deri në n , që indeksohen në rend jo-zvogëlues ($y_i \leq y_{i+1}$):

$$G = \frac{1}{n} \left(n + 1 - 2 \frac{\sum_{i=1}^n (n+1-i)y_i}{\sum_{i=1}^n y_i} \right)$$

- ✚ Për një funksion të mundësisë diskrete $f(y)$, ku y_i , $i = 1$ deri në n , janë pikat me probabilitet jozero dhe që indeksohen në renditje në rritje ($y_i < y_{i+1}$):

$$G = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n f(y_i)(s_{i-1} + s_i)}{s_n}$$

Ku:

$$s_i = \sum_{j=1}^i f(y_j)(y_j) \text{ dhe } s_0 = 0$$

- ✚ Për një funksion shpërndarës kumulativ $F(y)$ që është po ashtu i ndryshueshëm, ka kuptim μ , dhe është zero për të gjitha vlerat negative të y :

$$G = 1 - \frac{1}{\mu} \int_0^{\infty} (1 - F(y))^2 dy$$

Meqenëse koeficienti Gini është gjysma e diferencës mesatare relative, ai gjithashtu mund të llogaritet duke përdorur formula për ndryshimin mesatar relativ.

- ✚ Për një kampion të rastit S që përbëhet nga vlerat y_i , $i = 1$ deri në n , që indeksohen në rend jo-zvogëlues ($y_i \leq y_{i+1}$), statistikën:

$$G(s) = \frac{1}{1-n} \left(n + 1 - 2 \frac{\sum_{i=1}^n (n+1-i)y_i}{\sum_{i=1}^n y_i} \right)$$

Janë një vlerësues i vazhdueshëm i koeficientit Gini të popullsisë, por nuk është, në përgjithësi, i paanshëm. Ashtu si diferenca mesatare relative, nuk ekziston një statistikë e mostrës që është në përgjithësi një vlerësues i paanshëm i koeficientit Gini të popullsisë. Ndonjëherë e gjithë lakorja e Lorenc-it nuk dihet, dhe jepen vetëm vlera me intervale të caktuara. Në atë rast, koeficienti Gini mund të përafrohet duke përdorur teknika të ndryshme për ndërhyrjen e vlerave të humbura të kurbës së Lorenc-it. Nëse (X_k, Y_k) janë pika të njohura në kurbën e Lorenc-it, me X_k indeksuar në renditje në rritje ($X_{k-1} < X_k$), në mënyrë që:

- X_k është proporcioni i grumbulluar i variablës së popullsisë, për $k = 0 \dots n$, me $X_0 = 0$, $X_n = 1$.
- Y_k është proporcioni i grumbulluar i variablës së të ardhurave, për $k = 0 \dots n$, me $Y_0 = 0$, $Y_n = 1$.

Nëse kurba e Lorenc-it është përafuar në secilin interval, si një vijë midis pikave të njëpasnjëshme, atëherë zona B mund të përafrohet me trapezoide dhe:

$$G_1 = 1 - \sum_{k=1}^n (X_k - X_{k-1})(Y_k + Y_{k-1})$$

është përafrimi që rezulton për G . Rezultatet më të sakta mund të merren duke përdorur metoda të tjera për përafrimin e zonës B , siç është përafrimi i lakores së Lorenc-it me një funksion kuadratik nëpër çifte intervale, ose ndërtimi i një përafrimi të duhur siç duhet me funksionin themelor të shpërndarjes që përputh të dhënat e njohura. Nëse mesataret e popullsisë dhe vlerat kufitare janë të njohura gjithashtu, ato shpesh mund të përdoren për të përmirësuar saktësinë e përafrimit.

Përderisa kombet më të zhvilluara evropiane kanë tendencë të kenë koeficientët Gini midis 0.24 dhe 0.36, koeficienti i Shteteve të Bashkuara të Amerikës është mbi 0.4, gjë që tregon se Shtetet e Bashkuara kanë pabarazi më të madhe. Përdorimi i Gini-t mund të ndihmojë në përcaktimin e ndryshimeve në politikat e mirëqenies dhe kompenzimit dhe filozofisë. Sidoqoftë, duhet të kemi parasysh se koeficienti Gini mund të jetë mashtrues kur përdoret për të bërë krahasime politike midis vendeve të mëdha dhe të vogla.

Vendet e varfra (ato me GDP të ulët) kanë koeficientët Gini që bien në të gjithë intervalin nga e ulta (0.25) në e lartë (0.71), ndërsa vendet e pasura kanë përgjithësisht koeficient të ulët Gini (nën 0.40).

Përparësitë e GINI-t si masë e pabarazisë:

- ✚ Avantazhi kryesor i koeficientit Gini është se është një matës i pabarazisë me anë të një analize raporti, sesa një ndryshore që nuk përfaqëson shumicën e popullatës, siç janë të ardhurat për frymë ose prodhimi i brendshëm bruto.
- ✚ Mund të përdoret për të krahasuar shpërndarjen e të ardhurave në sektorë të ndryshëm të popullsisë, si dhe në vende, për shembull, koeficienti Gini për zonat urbane ndryshon nga ai i zonave rurale në shumë vende (megjithëse koeficientët Gini Urbanistikë dhe Ruralë të Shteteve të Bashkuara janë gati identike) .
- ✚ Është mjaft i thjeshtë në krahasimin e të gjitha vendeve dhe interpretohet lehtë. Statistikat e PBB shpesh kritikohen pasi ato nuk paraqesin ndryshime për tërë popullatën; koeficienti Gini tregon se si të ardhurat kanë ndryshuar për të varfërit dhe të pasurit. Nëse koeficienti Gini po rritet, si dhe PBB, varfëria mund të mos përmirësohet për shumicën e popullatës.
- ✚ Koeficienti Gini mund të përdoret për të treguar se si shpërndarja e të ardhurave ka ndryshuar brenda një vendi gjatë një periudhe kohe, kështu që është e mundur të shihet nëse pabarazia po rritet ose po zvogëlohet.

Koeficienti Gini plotëson katër parime të rëndësishme:

- ✚ Anonimiteti - nuk ka rëndësi se kush janë fituesit e lartë dhe të ulët.
- ✚ Pavarësia e shkallës - koeficienti Gini nuk e konsideron madhësinë e ekonomisë, mënyrën e matjes së saj, ose nëse është i pasur apo i varfër vend mesatarisht.
- ✚ Pavarësia e popullsisë - nuk ka rëndësi se sa e madhe është popullsia e vendit.
- ✚ Parimi i transferimit - nëse të ardhurat (më pak se diferenca), transferohen nga një person i pasur tek një person i varfër shpërndarja që rezulton është më shumë të barabartë.

Disavantazhet e GINI-t si masë e pabarazisë:

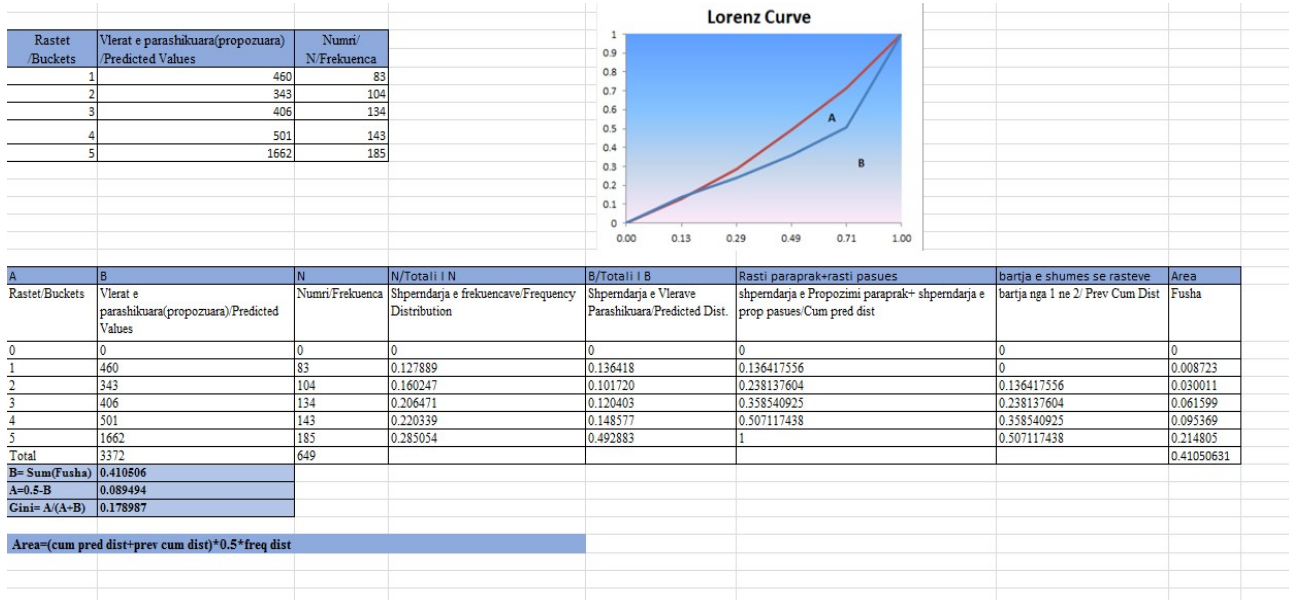
- + Koeficienti Gini i matur për një vend të madh ekonomikisht të shumëllojshëm, në përgjithësi do të rezultojë në një koeficient shumë më të lartë se secili prej rajoneve të tij individualisht. Për këtë arsye, rezultatet e llogaritura për vendet individuale brenda BE-së janë të vështira për t'u krahasuar me rezultatin e të gjithë SHBA.
- + Krahasimi i shpërndarjes së të ardhurave midis vendeve mund të jetë i vështirë sepse sistemet e përfitimeve mund të ndryshojnë. Për shembull, disa vende japin përfitime në formën e parave ndërsa të tjera japin pulla ushqimore, të cilat mund të mos llogariten si të ardhura në kurbën e Lorenc-it dhe për këtë arsye nuk merren parasysh në Gini Koeficient.
- + Masa do të japë rezultate të ndryshme kur aplikohet tek individët në vend të familjeve. Kur popullsitë e ndryshme nuk maten me përkufizime të vazhdueshme, krahasimi nuk është domethënës.
- + Kurba e Lorenc-it mund të nënvlerësojë sasinë aktuale të pabarazisë nëse familjet më të pasura janë në gjendje të përdorin të ardhurat në mënyrë më efektive se familjet me të ardhura më të ulëta. Nga një këndvështrim tjetër, pabarazia e matur mund të jetë rezultat i përdorimit pak a shumë të efektshëm të të ardhurave shtëpiake.
- + Sa për të gjitha statistikat, do të ketë gabime sistematike dhe të rastit në të dhëna. Kuptimi i koeficientit Gini zvogëlohet pasi të dhënat bëhen më pak të sakta. Gjithashtu, vendet mund të mbledhin të dhëna ndryshe, duke e bërë të vështirë krahasimin e statistikave midis vendeve.
- + Ekonomitë me të ardhura të ngjashme dhe koeficientët Gini ende mund të kenë shpërndarje shumë të ndryshme të të ardhurave. Kjo për shkak se kurbat e Lorenc-it mund të kenë forma të ndryshme dhe prapëseprapë japin të njëjtin koeficient të Gini-t. Si shembull ekstrem, një ekonomi ku gjysma e familjeve nuk kanë të ardhura, dhe gjysma tjetër kanë të ardhura të cilat i ndajnë në mënyrë të barabartë ka një koeficient Gini prej por një ekonomi me barazi të plotë të të ardhurave, përveç një familje të pasur që ka gjysmën e të ardhurave totale, gjithashtu ka një koeficient Gini prej.
- + Shpesh citohet vetëm koeficienti Gini pa përshkruar proporcione të sasive të përdorura për matje. Ashtu si me koeficientët e tjerë të pabarazisë, koeficienti Gini ndikohet nga kokrrizmi i matjeve. Për shembull, pesë kuantë 20% (kokrrizshmëri e ulët) do të japin një koeficient më të ulët Gini sesa njëzet 5% sasi (kokrrizshmëri të lartë) të marra nga e njëjta shpërndarje

Si një rezultat i kësaj kritike, përveç kësaj ose në konkurrencë me masat e entropisë së koeficientit Gini shpesh përdoren (psh. Indekset e Atkinson dhe Theil).

Këto masa përqipen të krahasojnë shpërndarjen e burimeve nga lojtarët inteligjentë në treg me një shpërndarje maksimale të rastësishme të entropisë, e cila do të ndodhte nëse këta lojtarë do të

vepronin si grimca jo inteligjente në një sistem të mbyllur duke ndjekur ligjet e fizikës statistikore.

Shembull i llogaritjes se GINI-t:

4.2 Boshëllëku në pabarazi dhe efektet pozitive e negative

"Pabarazia ekonomike" në përgjithësi i referohet pabarazisë së pasurisë ose të ardhurave midis grupeve të ndryshme ose brenda një shoqërie. Shpesh karakterizohet nga aforizmi "të pasurit pasurohen ndërsa të varfërit bëhen më të varfër", fraza shpesh i referohet më saktësisht hendekut të të ardhurave ose pasurive midis segmenteve më të varfëra dhe më të pasura të një kombi individual.

Edhe pse koncepti themelor ka hyrë në vetëdijen e publikut, efektet e pasurisë shumë të përqendruar debatohen dhe kuptohen dobët nga vëzhguesit. Hulumtimi i atribuon avantazhe dhe disavantazhe niveleve të theksuara të pabarazisë ekonomike. Pretendohet se nga pabarazia e të ardhurave përfitues mund të jenë disa nga pikëpamja sociale, megjithatë efektet e mundshme janë negative.

Tendencat globale kanë çuar në një përqendrim në rritje të pasurisë në një numër gjithnjë e më të vogël të duarve. Megjithëse disa metoda të llogaritjes së pabarazisë ekonomike globale tregojnë pak ndryshime në shpërndarjen e pasurisë, metoda të ndryshme të llogaritjes së të ardhurave ose pasurisë prirën të dalin me rezultate të ndryshme. Shumica e analistëve konstatojnë se pabarazia

po rritet. Në vitin 2013, gati gjysma e tërë pasurisë globale ishte në pronësi të një përqindje të popullsisë globale. Në trendet aktuale Oxfam thotë, në hulumtimin e tij të fundit, ajo pret që 1 përqindja më e pasur të zotërojë më shumë se 50 përqind të pasurisë së botës deri në vitin 2016. Pabarazia ndërnacionale ka kapur vëmendjen e udhëheqjes politike, afariste dhe akademike në kombe të pasura si p.sh. Shtetet e Bashkuara, Japonia, dhe Evropa.

Pasojat e pretenduara të ndarjes së të pasurve të varfër janë jashtëzakonisht të ndryshme. Disa ekonomistë konstatojnë se pabarazia është e dobishme në përgjithësi për stimulimin e rritjes, përmirëson cilësinë e jetës për të gjithë anëtarët e një shoqërie, ose është thjesht një pjesë e nevojshme e përparimit shoqëror. Ekonomistë të tjerë pretendojnë se përqendrimet e pasurisë krijojnë pakica të shtypura vazhdimisht, shfrytëzojnë popullsinë e pafavorizuar, pengojnë rritjen ekonomike dhe çojnë në probleme të shumta sociale.

4.2.1 Avantazhet në pabarazi

Pabarazia shton rritjen

Rritja e niveleve të pabarazisë ekonomike shpesh lidhet me rritjen ekonomike. Në 1979, qeveria kineze prezantoi disa programe të reja të krijuara për të stimuluar ekonominë. Menjëherë pas kësaj, shkalla e rritjes vjetore të PBB-së kineze u rrit me shpejtësi nga 5.3% në 1979 në mbi 15% në 1984. Shkalla e rritjes u rrit dhe ra në vitet që pasuan, por Kina në përgjithësi ka mbajtur një nga normat më të larta të rritjes globalisht që nga vitet 1980. Gjatë të njëjtës periudhë kohore që ndodhi zhvillimi i shpejtë ekonomik kinez, pabarazia ekonomike në Kinë gjithashtu u rrit ndjeshëm. Aktualisht, Kina ka një nga pabarazitë më të larta të pasurisë në planet.

Një shembull tjetër që tregon lidhjen e dukshme midis rritjes ekonomike dhe pabarazisë së pasurisë është zgjerimi ekonomik që Shtetet e Bashkuara kanë përjetuar në vitet para vitit 2008. Kjo periudhë përkoi me rritjen e niveleve të pabarazisë së të ardhurave. Pabarazia ra midis 2007-2008, gjatë recesionit ekonomik. Pastaj, ndërsa ekonomia e Sh.B.A-së u tërhoq nga recesioni, kështu vepruan edhe nivelet e pabarazisë së të ardhurave.

Disa vëzhgues pohojnë se korrelacioni ofron prova pabarazia ekonomike drejton rritjen në mënyra të ndryshme. Së pari, stimujt janë më të mëdhenj për inovacionin dhe sipërmarrjen kur shqiptohet pabarazia. Pozicionet e mëdha ekzekutive me rroga, për shembull, krijojnë një nxitje për punëtorët me pagë më të ulët për të fituar pozita të lakmuara të punës. Anëtarët më pak të pasur të një shoqërie punojnë më shumë, krijojnë biznese të reja ose shpikin produkte të reja për t'u bërë anëtar i grupit me të ardhura më të larta. Nga ana tjetër, kur hendeku midis niveleve të të ardhurave është i vogël, ata në grupe me të ardhura më të ulëta kanë më pak nxitje për të rritur të ardhurat.

Prandaj, disa ekonomistë argumentojnë se pabarazitë e pasurisë janë një pjesë e pashmangshme e një ekonomie të suksesshme. Kaldor pohon se modelet e tregut afatgjata tregojnë se tërhiqet drejt përqendrimit të pasurisë. Ai tregon se si, në një afat të shkurtër, kur pabarazia është në minimum, nivelet relativisht të ulëta të investimeve rezultojnë në kufijtë e fitimit të ulët, nivelet e konsumit më të ulët, punësimi më i ulët dhe të ardhurat totale më të ulëta. Më pas, tregu kërkon nivele më të larta të investimeve dhe inovacionit. Këto nivele të rritura të kërkesës për investime dhe tendenca e progresit teknologjik kërkojnë pishina të thella kapitali për të zhvilluar risi dhe shpikje. Procesi i zhvillimit dhe kërkesa për investime çojnë në përqendrim në rritje të kapitalit. Përqendrimi i pasurisë rezulton kështu në rritjen e ndarjes midis klasave të varfra ose të mesme dhe klasës së pasur të investimeve.

Pabarazia rrit drejtësinë

Disa argumentojnë se një shoqëri me pabarazi të theksuar ekonomike është më e drejtë sesa një shoqëri me një shpërndarje përgjithësisht të barabartë të pasurisë. Tregjet e pakufizuara kanë tendencë të zhvillojnë pabarazi të theksuara ekonomike, siç u diskutua më lart. Barazia ekonomike atëherë në përgjithësi kërkon përdorimin e politikave shtetërore rishpërndarëse siç janë taksat progresive. Në terma themelorë, barazia ekonomike kërkon marrjen nga "kanë" dhe dhënien "nuk kanë".

Ideja se të drejtat e pronës duhet të jenë forma relativisht të paprekshme, pjesërisht, baza e teorisë ekonomike neoliberales. Shteti konsiderohet si një lloj e keqe e nevojshme për lehtësimin e një tregu të lirë dhe operativ në mënyrë racionale. Ndërhyrja politike në proceset natyrore ekonomike, siç është pabarazia ekonomike, duhet të mbahet në minimum, sepse përfshirja e konsiderueshme e qeverisë prish të drejtat morale të pavarësisë dhe lirinë individuale.

Rishpërndarja nuk duket e drejtë për disa, veçanërisht nga këndvështrimi i të pasurve. Taksat dhe politikat e tjera rishpërndarëse që synojnë të zvogëlojnë pabarazinë e të ardhurave marrin në mënyrë të pavullnetshme pasuritë nga individët pa shkëmbim ekuivalent. Megjithatë politikat e rishpërndarjes përfitojnë përgjithësisht nga të gjithë anëtarët e një shoqërie, shumica e kostove për ato përfitime sociale përballohen nga segmentet e pasura të shoqërisë.

4.2.2 Disavantazhet e pabarazisë ekonomike

Pabarazia ngec në rritje

Një shkallë e pabarazisë mund të veprojë si një ndikim pozitiv në rritjen ekonomike në një afat të shkurtër. Sidoqoftë, disa ekonomistë gjejnë prova empirike të një korrelacioni negativ prej rreth

0,5-0,8 pikë përqindjeje midis normave të rritjes afatgjata dhe pabarazisë së qëndrueshme ekonomike.

Një shumëllojshmëri shpjegimesh janë propozuar për të shpjeguar sesi pabarazia mund të funksionojë për të penguar rritjen. Një nivel i lartë i pabarazisë ekonomike nënkupton një nivel më të lartë të varfërisë. Varfëria shoqërohet me rritjen e krimit dhe shëndetin e dobët publik, gjë që i ngarkon ekonominë. Përballë rritjes së çmimeve të ushqimit dhe të ardhurave më të ulëta, mbështetja për politikën qeveritare të rritjes bie. Qytetarët e pasur mbajnë fuqi politike disproporcionale në krahasim me qytetarët e varfër, i cili inkurajon zhvillimin e strukturave joefikase tatimore të skalitura në favor të të pasurve. Shpërndarja e pabarabartë e të ardhurave rrit paqëndrueshmërinë politike, e cila kërcënon të drejtat e pronës, rrit rrezikun e kontratave të refuzuara nga shteti dhe dekurajon akumulimin e kapitalit. Një hendek i zgjeruar i varfër i pasur ka tendencë për të rritur nivelin e sjelljeve të tregut që kërkojnë me qira dhe grabitqarë që pengojnë rritjen ekonomike.

Sipas një teorie, rritja shtypet në shoqëritë ekonomike të pabarabarta, pas një faze të rritjes së rritur, nga zvogëlimi i disponueshmërisë së investimeve për kapitalin njerëzor. Kapitali fizik bëhet gjithnjë e më i pakët, pasi më pak individë kanë fonde për të investuar në trajnime dhe arsimim. Si rezultat, kërkesat për kapital njerëzor janë të vështira ose të pamundura për t'u përmbushur, dhe stalla të rritjes ekonomike. Si pasojë shtesë, kërkesat e tregut rriten për kredi me rrezik të pasigurt, të cilat rrisin ekspozimin ndaj rrezikut të huadhënësve ndaj parazgjedhur të huamarrësit. Rreziqe më të mëdha në tregje rritin paqëndrueshmërinë e tregut dhe mundësinë e parazgjedhjeve kaskaduese siç është kriza e hipotekës së hipotekave në vitin 2008.

Pabarazia rrit krimin

Studimet krijojnë një marrëdhënie pozitive midis pabarazisë së të ardhurave dhe krimit. Sipas një studimi të hulumtimit të kryer ndërmjet viteve 1968 dhe 2000, shumica e studiuesve tregojnë se provat që shoqëritë e pabarabarta ekonomike kanë nivele më të larta të krimit. Ky studim konkludon se pabarazia është "faktori i vetëm që lidhet më ngushtë dhe në mënyrë të vazhdueshme me krimin."

Studiuesit propozojnë disa shpjegime të mundshme për lidhjen e pabarazisë-krimit. Së pari, anëtarët e pafavorizuar të një shoqërie mund të kenë më shumë të ngjarë të vuajnë nga pakënaqësia dhe armiqësia si rezultat i pozicionit të tyre ekonomik ose konkurrencës për punë ose burime të pakta, duke rezultuar në një prirje më të lartë për sjellje kriminale.

Së dyti, pabarazia rrit nxitjen për të kryer krime. Më pak metoda të marrjes së burimeve të ligjshme janë të disponueshme për numrin në rritje të të varfërve që jetojnë në një shoqëri të pabarabartë. Edhe kur rreziqet e dënimeve merren parasysh, metodat e paligjshme të fitimit të pasurive mund të sigurojnë kthime më të mira sesa mjetet ligjore për të marrë burime.

Së treti, një hendek i gjerë midis të pasurve dhe të varfërve ka tendencë për të rritur krimin duke zvogëluar shpenzimet e zbatimit të ligjit në zonat me të ardhura të ulëta. Anëtarët e pasur të një shoqërie kanë tendencë të përqendrohen në komunitete të izoluara, veçanërisht pasi rriten pabarazia midis të pasurve dhe të varfërve. Vendet e pasura kanë më shumë fonde për policinë sesa homologët e tyre më të varfër, duke rezultuar në një forcë policore më pak efektive ose një numër më të lartë të oficerëve të prirur për ryshfete në një numër në rritje të zonave të varfëra. Pasuria gjithnjë e më e përqendruar çon në nivele më të larta krimesh në zona të varfra të cilat janë të përhapura në shoqëritë e pabalancuara ekonomikisht. Në shoqëritë me një shkallë mjaft të lartë të pabarazisë ekonomike, investimet shtetërore në zvogëlimin e pabarazisë ekonomike janë shumë më efektive në uljen e krimit sesa rritja e zbatimit të ligjit për shpenzimet.

Pabarazia ul shëndetin

Anëtarët e varfër të shoqërisë i nënshtrohen niveleve të dukurive joproportionale të disa llojeve të sëmundjeve. Qasja në kujdes shëndetësor cilësor dhe ushqim të shëndetshëm ndonjëherë është i kufizuar ose i padisponueshëm për individët e varfër. Rezultati i një popullsie të varfër të konsiderueshme, karakteristikë përcaktuese e pabarazisë ekonomike, është një forcë pune më pak e efektshme me të ardhura më të ulëta, nivele më të larta sëmundjesh dhe vdekshmërie, kosto më të larta të kujdesit shëndetësor dhe thellim progresivisht i varfërisë për grupet e prekura.

Shkretëtirat e ushqimit janë një karakteristikë unike e shoqërive të pabarabarta ekonomikisht, të karakterizuara nga mungesa e ushqimit të shëndetshëm dhe të përballueshëm me lehtësi. Shkretëtirat e ushqimit ndodhin në disa kombe perëndimore të industrializuara, përfshirë Mbretërinë e Bashkuar, Kanada, Australi dhe Zelandën e Re. Termi "shkretëtirë ushqimore" filloi në Skoci gjatë fillimit të viteve 1990 në kontekstin e një raporti të strehimit të sektorit publik. Megjithëse termi filloi në Skoci, përhapja e tij u rrit në mënyrë të vazhdueshme që nga vitet 1990 në Mbretërinë e Bashkuar, duke u bërë përfundimisht një temë e zakonshme e kërkimit që prek politikën publike ndërkombëtarisht. Në vitin 2009, 2.2 përqind e të gjitha familjeve në Shtetet e Bashkuara ishin të vendosura në shkretëtira ushqimore. Në Shtetet e Bashkuara dhe vendet e tjera të industrializuara perëndimore, mungesa e qasjes në ushqime të freskëta është e lidhur me mbipësha joproportionale dhe nivelet e sëmundjeve të lidhura me dietën midis familjeve me të ardhura të ulëta.

Ka një interes në rritje për shkretëtirat e ushqimit ndërsa rriten nivelet e mbipeshes dhe sëmundjet e tjera të lidhura me dietën. Shkalla e obezitetit në Shtetet e Bashkuara filloi të rritet me ritme alarmante gjatë fundit të viteve 1970 dhe fillimit të viteve 1980. Aktualisht, më shumë se 1 në 3 të rritur amerikanë janë obezë dhe 2 nga 3 janë mbipeshë ose mbipësha. Rritja e numrit të diagnozave të reja të diabetit shoqërojnë trendin e rritjes së peshës. Numri i individëve që vuajnë nga kolesterol i lartë është zvogëluar, megjithëse prirja mund t'i atribuohet rritjes së konsumit të ilaçeve për uljen e kolesterolit. Kostot e kujdesit shëndetësor në Shtetet e Bashkuara ishin 75 miliardë dollarë në vitin 1970, 2.6 trilion dollarë në 2010 dhe pritet të arrijnë në 4.8 trilion dollarë në 2021. Ndërsa nuk i atribuohet vetëm dietës, mënyra e jetesës jo të shëndetshme

përbën një pjesë të konsiderueshme të rritjes së shpenzimeve për kujdesin shëndetësor. Obeziteti rrit kostot e kujdesit shëndetësor me 147 miliardë dollarë çdo vit në Shtetet e Bashkuara, ose 1,429 dollarë më shumë për person sesa një person me peshë normalisht. Obeziteti dhe sëmundjet që lidhen me dietën kontribuojnë në rreth 10 përqind të të gjitha kostove të kujdesit shëndetësor në Shtetet e Bashkuara. Dietat e dobëta janë një shkak i kushteve të tilla si diabeti, sëmundjet e zemrës, osteoartriti, disa kancere dhe sëmundje të tjera.

Amerikanët e varfër janë prekur veçanërisht nga përkeqësimi i cilësisë mesatare të shëndetit të vendit. Amerikanët që jetojnë në lagjet më të varfra ka më shumë të ngjarë të jenë të trashë se sa amerikanët që jetojnë mbi kufirin e varfërisë. Për më tepër, individët që jetojnë nën nivelin e varfërisë federale kanë dy herë më shumë të ngjarë të vdesin nga diabeti.

Pakënaqësi të konsiderueshme dhe kufizimet kohore krijojnë barriera për sende ushqimore të lira për qytetarët që jetojnë në shkretëtira ushqimore. Nxitja është rritur për banorët që të blejnë artikuj të përpunuar me sheqer dhe yndyrna nga stacionet e gazit, dyqanet e komoditeteve, restorantet e ushqimit të shpejtë, apo burime të tjera të ushqimit jo të shëndetshëm. Banorët që janë të moshuar, të paafte ose kanë fëmijë shpesh janë më pak të lëvizshëm, dhe nxitja për t'u mbështetur në ushqime të përshtatshme por jo të shëndetshme është edhe më e madhe. Si rezultat, banorët që jetojnë në shkretëtirën e ushqimit janë më të prirur ndaj mbipeshes dhe sëmundjeve të tjera të lidhura me dietën.

Përtej kostove të drejtpërdrejta të kujdesit shëndetësor të shkretëtirave ushqimore, shëndeti i dobët ndikon në prosperitetin e një shoqërie. Shëndeti i dobët i detyron komunitetet të përballen me një fuqi punëtore më pak të efektshme, nivele më të larta të vdekshmërisë, prime më të larta të sigurimit të jetës dhe një ekonomi më pak të prosperuar. Një ekonomi më e varfër mund të rezultojë në më pak burime të tatueshme, dhe më pas ose nivele më të larta tatimore ose shërbime publike inferiore. Shkretëtirat e ushqimit gjithashtu forcojnë pabarazitë e pasurisë. Personat me të ardhura të ulëta jetojnë në shkretëtira ushqimore dhe si rezultat përballen me kosto më të larta. Të varfërit janë të ngarkuar në mënyrë disproporcionale me kosto më të larta të kujdesit shëndetësor, një aftësi të pafavorshme për të punuar dhe një përqindje më të lartë të kohës së shpenzuar për marrjen e ushqimit.

Pabarazia ekonomike rrit pabarazinë politike

Kur shpërndarja e pasurisë bëhet e përqendruar në një numër të vogël të duarve, pushteti politik ka tendencë të bëhet i dobët në favor të këtij grupi të vogël të pasur. Grupet me të ardhura të larta janë në gjendje dhe stimulohen për të manipuluar qeverinë në favor të tyre përmes proceseve ligjore dhe përmes praktikave korruptive. Grupet e varfëra ose të klasës punëtore janë njëkohësisht më pak të afta të arsimohen ose të marrin pjesë në procesin politik pasi mjetet ekonomike bëhen gjithnjë e më të pakta.

Grupet e pasura marrin avantazhe politike në disa mënyra të ndryshme. Në shoqëritë demokratike që u mungon financimi publik i fushatave siç janë Shtetet e Bashkuara, figurat politike kërkojnë mbështetje financiare private në mënyrë që të zhvillojnë fushata efektive. Kandidatët federalë gjatë ciklit të zgjedhjeve të vitit 2010 shpenzuan rreth gjashtë miliardë dollarë gjithsej. Kandidatët e suksesshëm në garat e Senatit harxhuan mesatarisht 10.3 milion dollarë në zgjedhjet e tyre, ndërsa kandidatët fitues të Kongresit shpenzuan mesatarisht 1.6 milion dollarë. Ndërsa më shumë para të shpenzuara nuk rezultojnë gjithmonë me më shumë vota, shpenzimet e fushatës lidhen aq ngushtë me votat sa që studiuesit kanë qenë në gjendje të parashikojnë me siguri se për çdo 5 dollarë të shpenzuar, një kandidat do të marrë afërsisht një votë.

Grupet me të ardhura të ulëta janë më pak të afta të ndikojnë në zyrtarët e zgjedhur. Interesi dhe përfshirja politike është thellësisht e depresionuar në shoqëritë e pabarabarta ekonomikisht. Sipas një studimi, individët që jetojnë në shoqëritë më të barabarta ekonomikisht kanë katër herë më shumë gjasa të përfshihen në mënyrë aktive në politikë dhe 2.7 herë më shumë të ngjarë të votojnë në krahasim me shoqërinë më të pabarabartë ekonomikisht. Grupet më të varfra janë të pafuqishëm politikisht nga pamundësia për të kushtuar kohë për aktivitete politike. Grupet me të ardhura më të ulëta kanë tendencë të kalojnë më shumë kohë në punë ose duke siguruar nevoja themelore. Si pasojë, ata janë më pak të aftë të investojnë kohë ose para për të marrë njohuri politike ose për të marrë pjesë në procesin politik. Për më tepër, pabarazia ekonomike zvogëlon pjesëmarrjen e të varfërve sepse të varfërit janë më pak të aftë të ndikojnë në rezultatet. Dobësia e dukshme e përpjekjeve të grupeve me të ardhura të ulëta për të ndikuar politikën dekurajon përpjekjet e mëvonshme për të ndikuar politikën.

Përqendrimi i pasurisë përqendron më tej fuqinë politike nga rritja e aftësisë së grupeve të pasura për të korrë proceset politike. Disa zyrtarë qeveritarë mund të jenë veçanërisht të ndjeshëm ndaj ryshfeteve nëse zyrtarët i nënshtrohen presioneve të rritura ekonomike të pranishme në një shoqëri ekonomikisht të pabarabartë. Më tej, anëtarët e komunitetit jashtëzakonisht të pasur kanë më shumë mundësi të paguajnë ryshfet në një gjendje ekonomike relativisht të pabarabartë.

Pabarazia ul arsimimin

Hulumtimi thelbësor empirik zbulon arsimimin dhe varfërinë në lidhje. Kombet me një shkallë të lartë të barazisë ekonomike dhe një popullsi relativisht të vogël me të ardhura të ulëta kanë tendencë të kenë një arsimim të konsiderueshëm më të lartë. Një rritje me një pikë në koeficientin e Gini (një matje e pabarazisë së të ardhurave) përkthehet në një ulje prej 10% të niveleve të diplomimit të shkollave të mesme dhe një rritje prej 40% të diplomimit në kolegji. Në një shoqëri ekonomikisht të pabarabartë, niveli mesatar i arsimit në mbarë shoqërinë zvogëlohet ndërsa numri i elitave arsimore rritet.

Një lidhje kauzë e propozuar midis arsimit dhe pabarazisë është shoqëritë e pabarabarta kanë tendencë të nënvlerësojnë në arsim. Në mungesë të programeve të bursave private ose publike, të

varfërit nuk janë në gjendje të paguajnë për arsim ose të kalojnë kohën në shkollë që mund të kishte kaluar ndryshe duke punuar. Sweatshops në vende si Bangladeshi japin një shembull të efektit të varfërisë në arsim. Sweatshops në Bangladesh punësojnë fëmijë të vegjël, të cilët u japin familjeve të varfëra shumë nevojë për mbështetje ekonomike. Sidoqoftë, fëmijët që punojnë në dyqanet e djersave nuk janë në gjendje të ndjekin shkolla ose të marrin një arsim për shkak të nevojave të tyre ekonomike. E ardhmja e fëmijëve fiton rënie të mundshme dhe gjasat e rritin fëmijën dhe familja vazhdojnë të jetojnë në varfëri.

Në shoqëritë e pabarabarta, mbështetja e qeverisë ka tendencë të bjerë për programet e arsimit publik. Ndërsa të pasurit bëhen gjithnjë e më të pasur, politikat publike bëhen gjithnjë e më të favorshme ndaj synimeve të politikës së elitave ekonomike. Programet e arsimit publik kanë tendencë të jenë jopopullore me të pasurit sepse ato përfshijnë marrjen e fondeve publike, të cilat shpesh përbëhen kryesisht nga taksat e vendosura për të pasurit, dhe rishpërndarja e këtyre burimeve te të varfërit.

Efekti i dobishëm i rritjes së rritjes së PBB-së lidhet me nivele më të larta të pabarazisë. Nga këndvështrimi i teoricienëve të pasur apo liberalë të ekonomisë, drejtësia maksimizohet në shoqëritë e shtresuara ekonomikisht që shmangin politikat e rishpërndarjes. Sidoqoftë, disavantazhet e pabarazisë ekonomike janë më të shumta dhe ndoshta më të rëndësishme se përfitimet. Shoqëritë me pabarazi të theksuar ekonomike vuajnë nga nivele më të ulëta të rritjes së PBB-së afatgjata, nivele më të larta krimesh, shëndet të dobët publik, rritje të pabarazisë politike dhe nivele të ulëta mesatare të arsimit.

4.3 Krizat Financiare dhe ndikimi në pabarazi financiare

Krizat ndodhin në vende të vogla dhe të mëdha, në vende të varfra, por edhe në vende të zhvilluara e ekonomikisht të fuqishme. Koha ka treguar se ato marrin forma dhe madhësi të ndryshme, të cilat evoluojnë në forma të tjera dhe përhapen me shpejtësi përtej kufijve. Për rrjedhojë, kemi mësuar se edhe natyra e masave dhe politikave që duhen ndërmarrë për stabilizimin dhe përmirësimin e situatës është e ndryshme.

Prej fillimit të saj, kriza financiare, përgjithësisht është shoqëruar me një bllokim apo frenim të rritjes ekonomike dhe rritje të papunësisë. Vendet në zhvillim, pavarësisht ekspozimit të ulët në tregjet financiare globale, pothuajse menjëherë u përballën me rritjen e pasigurisë, rënien e aktivitetit ekonomik dhe një përkeqësim të situatës makroekonomike dhe fiskale. Të gjendur para një situatë të tillë, diskutimet fillestare tentonin të identifikonin origjinën e problemit për të përcaktuar më pas edhe kurën e duhur.

Në terma të historisë së mendimit ekonomik, kriza që po përjetojmë përbën një ngjarje të një rëndësie të krahasueshme me atë të Depresionit të Madh në vitet '30 dhe krizës që pasoi rritjen e çmimit të naftës në 1973. I pari lejoi shfaqjen dhe dominimin e politikave Keynesiane. Ndërkohë kriza e viteve '70 shënoi fundin e periudhës së ekspansionit ekonomik dhe punësimit të lartë të quajtur "Golden Age" duke i hapur rrugën monetarizmit dhe zhvillimeve të tij që aktualisht dominojnë makroekonominë. Ndryshe nga ajo që ndodhi në dy krizat e mëparshme, duket se kriza aktuale nuk është duke u shoqëruar me ndonjë ndikim aq të madh në diskutimet mes forcave politike në lidhje me natyrën e modelit ekonomik dhe detyrave të qeverisë në ekonominë e vendit. Studiuesit për momentin nuk vërejnë ndryshime të qenësishme në mësimdhënie, në punët kërkimore shkencore në fushën e makroekonomisë dhe as në teoritë dhe modelet e përdorura nga departamentet kërkimore të bankave (qendrore) dhe institucioneve financiare.

Deri në gjysmën e parë të viteve 2000, ekonomistët kryesorë amerikanë nga Robert Lucas te guvernatori i Bankës Qendrore Federale të SHBA-ve, Alan Greenspan e përshkruanin modelin ekonomik liberal, të destinuar për një të ardhme të qëndrueshme. Në të njëjtën kohë, Evropa mendohej të kishte arritur stabilitetin me rregullat e Maastrichtit, me konvergjencën e supozuar të normave të interesit dhe të inflacionit dhe me perspektivën e ruajtjes së një tregu të vetëm që do të shmangte goditjet asimetrike. Pra, gjithkush kishte një besim të pakufi në aftësinë e tregut për t'u vetërregulluar, pa nevojën e ndërhyrjeve të jashtme. Ndërkohë, me shpërthimin e krizës ekonomike, në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, me gjithë kritikën jo të vogla, Obama vendosi shtetin në qendër të veprimit politik, duke filluar nga ndërhyrja për të shpëtuar sistemin financiar dhe industrinë, stimujt e vazhdueshëm ndaj ekonomisë, reforma e kujdesit shëndetësor, frenimi i uljes së taksave, rritja e tavanit të borxhit publik, forcimi i rolit të caktuar për Bankën Qendrore Federale (Federal Reserve - FED) si një huadhënëse. Evropa gjithashtu ndoqi të njëjtën linjë veprimi, duke shtuar diskutimet për nevojën e ndërhyrjes së shtetit në ekonomi dhe sidomos nevojën për të rregulluar më shumë dhe më mirë tregjet financiare. Ndërkohë, në sinkron me vendet e zhvilluara, ato në zhvillim, duke parë rrezikun e rënies së aktivitetit ekonomik real ndërmorën masa për të stimuluar likuiditetin financiar të shoqëruar me politika fiskale ekspansive. Nën dritën e këtyre zhvillimeve, shumë studiues vlerësojnë se teoria mbizotëruese ekonomike neoklasike nuk ofron një shpjegim bindës për fenomenin e krizave.

Në histori, shoqëria ka përjetuar lloje të ndryshme krizash, që nga krizat tipike të shoqërive agrare të lidhura ngushtë me ngjarje të veçanta, të cilat ndikonin në prodhimin dhe në të ardhura, në kriza të shoqërive të industrializuara më pak të ekspozuara ndaj kushteve klimatike dhe luhatjeve të aktivitetit ekonomik. Për rrjedhojë, janë zhvilluar teoritë të ndryshme të orientuara drejt analizës ekonomike të fenomenit "krizë". Megjithatë duhet të mbajmë në konsideratë se realisht nuk ekziston një teori ekonomike e vetme që dominon organizimin e jetës social-ekonomike të një vendi. Përgjithësisht, teoria mbizotëruese bashkëjeton së bashku me teoritë e tjera, të cilat shpesh i kundërvihen duke vënë në diskutim rëndësinë apo koherencën e saj. Për rrjedhojë, gjatë dhe në varësi të kohërave teoritë dominuese janë alternuar.

Historiku i krizave financiare nuk është një gjë e re që janë sfiduar ekonomitë e vendeve të ndryshme, në fakt historiku i krizave dëshmon se ato kanë goditur vendet e ndryshme nëpër periudha kohore të ndryshme mirëpo në kohën moderne krizat financiare ka marrë përmasa shumë më të mëdha. Efekti i krizës financiare globale preku çdo cep të planetit dhe pasojat e saja ishin jashtë çdo përlllogaritje (deri në 50 000 miliard \$) dhe mjaft të dhimbshme për mirëqenien e gjithëmbarshme ekonomike (rritje e papunësisë dhe zvogëlim i konsumit, etj). Nëse e analizojmë rrjedhën e krizës financiare në Evropë shohim se ecuria e saj është e njëjtë me krizën financiare të SHBA-ve, pra duke filluar nga një rritje vazhdueshme e çmimeve në tregun e hipotekave deri kur këto tregje u ngopen nga rritja enorme e çmimeve dhe gjithçka fillon të shkojë drejt një recesioni financiar dhe ekonomik si në nivel shtetesh dhe rajonesh ashtu edhe në nivel kontinenti. Vendet e Evropës Jug-Lindore (EJL) janë goditur në sektorët më strategjik të ekonomisë (kapital bankar, IHD-të, exportet dhe importet, etj), kjo ka ndodhur si rezultat i varësisë së madhe që kanë këto vendet me ekonominë e vendeve të zhvilluara. Sa i përket efektit të krizës financiare në Kosovë, del se Kosova ka arritur t'i shmanget krizës financiare në mënyrë të drejtpërdrejtë për shkak të mungesës së tregjeve financiare por është goditur mjaft shumë nga mungesa e IHD-ve dhe dërgesave të jashtme. Para kohës e krizës IHD-të dhe dërgesat të jashtme kanë luajtur një rol mjaft të rëndësishëm në ekonominë e Kosovës, si në fushë e investimeve ashtu edhe në atë të konsumit familjar dhe të përgjithshëm. Pavarësisht, gjithë këtyre sfidave Kosova ka arritur të tejkalojë periudhën e krizës financiare globale me trendin pozitiv të rritjes ekonomike, kjo për faktin se institucionet politike gjatë kësaj periudhe krize kanë rritur shpenzimet qeveritare në përmirësimin e infrastrukturës (ndërtimin e autostradës) dhe privatizimin e shumë kompanive strategjike, si: distribucionin e energjisë elektrike dhe Aeroportin e Prishtinës, etj.

COVID – 19 dhe Krizat Globale e Rajonale

Duke u lidhë me temën e krizave shqetësuese është edhe gjendja e jashëzakonshme e COVID-19 si një krizë që don përgjigje urgjente. Përderisa po përhapet pandemia, kërkohet një përgjigje e koordinuar dhe integruese ndaj kujdesit shëndetësor, politikave dhe masave të tjera me qëllim të zbutjes të ndikimeve sociale dhe ekonomike të kësaj periudhe. Kjo gjendje shkakton krizë sepse në radhë të parë gratë shpesh janë në vijën parësore të shëndetit në qendrat e kujdesit shëndetësor, shërbimeve sociale, e gjithashtu, familjet duke u munduar të sigurojnë mirëqenien, kujdesin dhe qëndrueshmërinë e personave të prekur me virus si: të moshuarve, fëmijëve, vajzave dhe djemve në familjet e tyre (në Kosovë ku gruaja luan rolin kryesor për kujdesin familjar, por jo edhe financiar). Pasojat ekonomike do të jenë të gjera dhe do të thellojnë pabarazitë ekzistuese, përfshirë pabarazitë gjinore.

Nga pandemia e COVID-19 po rrezikohet shëndeti global, duke shkaktuar kriza sociale dhe ekonomike. Janë marrë masa nga qeveritë lokale dhe kombëtare për të minimizuar përhapjen e sëmundjes. Nga distancimi parandalues shoqëror në kufizimin e lëvizjes së njerëzve dhe mbyllja

e kufijve, deri në mbyllje të qyteteve, rajoneve etj., si dhe mbylljen e përkohshme të veprimtarive ekonomike zyrtare dhe informale. Si rrjedhojë, jeta e përditshme e njerëzve ka filluar të çrregullohet pothuaj në mënyrë dramatike.

Pandemia e COVID-19 ka shkaktuar një krizë të pashembullt njerëzore dhe shëndetësore. Masat e nevojshme për të përmirësuar virusin kanë shkaktuar një rënie ekonomike. Në këtë pikë, ekziston një pasiguri e madhe për ashpërsinë dhe gjatësinë e pandemisë.

Me rritjen e paqëndrueshmërisë, likuiditeti i tregut është përkeqësuar ndjeshëm, përfshirë në tregjet që tradicionalisht shihen si të thella. Për të ruajtur stabilitetin e sistemit financiar global dhe për të mbështetur ekonominë globale, bankat qendrore në të gjithë globin kanë qenë linja e parë e mbrojtjes. Së pari, ata kanë lehtësuar ndjeshëm politikën monetare duke ulur normat e politikës së tyre bankare. Efektet e uljes së normave do të shihen në rrugën e ardhshme të politikës monetare dhe programeve të zgjeruara të blerjes së pasurive. Së dyti, bankat qendrore kanë siguruar likuiditet shtesë për sistemin financiar, përfshirë operacionet e tregut të hapur. Së treti, një numër i bankave qendrore kanë rënë dakord të përmirësojnë sigurimin e likuiditetit të dollarit amerikan përmes aranzhmaneve të linjës së këmbimit. Deri më tani, bankat qendrore kanë njoftuar planet për të zgjeruar sigurimin e tyre të likuiditetit, përfshirë kreditë dhe blerjet e pasurive etj.

Si rezultat i këtyre veprimeve që synojnë kontrollimin e pasojave nga pandemia, ndjenja e investitorëve është stabilizuar javët e fundit. Tensionet në disa tregje janë zvogëluar disi dhe çmimet e aseteve të rrezikut kanë rikuperuar një pjesë të rënies së tyre të hershme.

Bankat qendrore do të mbeten thelbësore për të mbrojtur stabilitetin e tregjeve globale financiare dhe për të ruajtur rrjedhën e kredisë në ekonomi. Por, kjo krizë nuk ka të bëjë thjesht me likuiditetin. Ka të bëjë kryesisht me aftësinë paguese - në një kohë kur segmente të mëdha të ekonomisë globale janë ndalur plotësisht. Si rezultat, politika fiskale ka një rol jetësor për të luajtur.

Së bashku, politikat monetare, fiskale dhe financiare duhet të synojnë të qetësojnë ndikimin e tronditjes COVID-19 dhe të sigurojnë një rimëkëmbje të qëndrueshme dhe të qëndrueshme pasi pandemia është nën kontroll. FMN është e gatshme të sigurojë peshën e plotë të burimeve të saj, së pari, për të ndihmuar në mbrojtjen e ekonomive më të rrezikuara në botë dhe, për një afat të gjatë, për të forcuar rimëkëmbjen eventuale.

5. Përfundimi

Objektivi në këtë punim ka qenë të paraqes të dhëna të disponueshme të pabarazisë dhe krijoj një hulumtim me interes për pabarazinë në vend, në mënyrë që të kuptohet rëndësia dhe shfrytëzohet materiali lehtësisht nga çdo person. Gjithashtu, rritja e pabarazisë së të ardhurave, dhe transferimet e mëdha të pasurisë publike në duar private që kanë ndodhur kohëve të fundit, kanë çuar në një rritje të pabarazisë së pasurisë midis individëve duke u nisur nga Kosova dhe shtetet fqinje me ekonomi në zhvillim.

Rritja e pabarazisë së të ardhurave nuk është e pashmangshme në të ardhmen, por, në qoftë se boshllëku do të vijë duke u zgjeruar në vend se të ngushtohet atëherë pasojat do të jenë më të mëdha për zhvillimin e mëtutjeshëm ekonomik të vendit. Në Kosovë rritja e pabarazisë rrjedh si pasojë e papunësisë, korrupsionit, informalitetit, arsimimit të dobët, pasurimit të disa pjesëve të popullsisë në kurriz të pjesës tjetër etj., elemente të tilla që pengojne krijimin e një ekonomie të qëndrueshme dhe realiteteve të veshtira me të cilat ballafaqohet Kosova.

Kosova vuan nga shkalla e lartë e papunësisë, posaqërisht të rinjëve dhe femrat, prandaj përballet edhe me një shkallë të përsheptuar të migrimt të jashtëm në shtetet e bashkimit Evropian duke pasqyruar kështu edhe mundësitë e kufizuara ekonomike të vendit dhe ikjen e trurit si efekti më negativ i varfërisë që ka kapluar vendin. E vetmja gjë pozitive me diasporën janë përfitimet që ka ekonomia e Kosovës nga remitancat si njëri ndër burimet kryesore të financimit të konsumit të ekonomive familjare dhe të cilat paraqesin një burim, që siguron gjendje stabile sociale duke zvogëluar ngarkesën ndaj buxhetit shtetëror.

Po meqenëse, pandemia e COVID-19 po shkatërron ekonomitë e vendeve të pasura dhe të varfra njësoj, për shumë shtete me të ardhura të ulëta dhe të brishta si Kosova, tronditja ekonomike do të zmadhohet nga humbja e dërgesave të parave (remitancave); të dërguara në shtëpi nga migrantë dhe punëtorë të punësuar në vendet e huaja. Flukset e dërgesave në shtetet me të ardhura të ulëta përfaqësojnë një mënyrë jetësore që mbështet familjet, si dhe siguron të ardhura shumë të nevojshme për taksat. Një rënie e flukseve të dërgesave ka të ngjarë të rritë presionet ekonomike, fiskale dhe sociale mbi qeveritë e këtyre vendeve, që tashmë po përpiqen të përballojnë edhe në periudha normale.

Pandemia do të sjellë një goditje në flukset e dërgesave që mund të jenë edhe më keq sesa gjatë krizës financiare të vitit 2008. Punëtorët migrantë që humbasin punën e tyre ka të ngjarë të zvogëlojnë dërgesat e emigrantëve për familjet e tyre në shtëpi. Vendet pranuese do të humbasin një burim të rëndësishëm të të ardhurave. Sipas Bankës Botërore, flukset e dërgesave pritet të bien me rreth 100 miliardë dollarë në vitin 2020, që paraqet afërsisht një rënie prej 20 përqind nga niveli i tyre për vitin 2019. Balancat fiskale dhe tregtare do të preken, dhe aftësia e vendeve për të financuar dhe shërbyer borxhin e tyre do të zvogëlohet.

Një krizë e zgjatur mund të përkeqësojë presionin në tregjet e punës të vendeve të pasura, dhe migrantët të punësuar mund të humbasin statusin e tyre të banimit në vendet pritëse dhe do të detyroheshin të ktheheshin në shtëpi. Ata do të detyrohen t'iu bashkohen të papunësuarve në vendet e tyre të lindjes, në tregjet e punës që tashmë janë duke u mbushur me të rinj të papunë, si dhe të bëjnë më shumë presion në sistemet tashmë të rënuara të shëndetit publik.

Është në interesin më të mirë të vendeve të pasura që migrantët të mos shkojnë në shtëpi, si dhe të sigurojnë burime për vendet e varfra për të luftuar pandeminë. Shkalla e infeksionit është shumë më e lartë në vendet e pasura dhe janë veçanërisht të larta në mesin e punëtorëve migrantë për shkak të kushteve të tyre të këqija të punës dhe strehimit. Mërgimtarët që shkojnë në shtëpi kanë rrezik të marrin virusin me vete dhe ta shpërndajnë në një numër të madh njerëzish. Nëse kjo ndodhë, atëherë do të duhen dekada dhe shumë jetë që bota të shpëtojë nga ky virus.

Kjo krizë e bën të qartë që si një bashkësi globale, vende të pasura apo të varfra, jemi të gjithë bashkë në këtë. Ne mund së bashku, të përballemi me pasojat e pabarazisë sociale në rritje.

Theksoj se, qeveritë duhet të investojnë më shumë në të ardhmen, si për të adresuar nivelet e të ardhurave aktuale dhe pabarazisë së pasurisë, ashtu edhe për të parandaluar rritjen e mëtejshme të krizave financiare. Si përfundim, të dhënat dhe njohuritë e tanishme për pabarazinë mbeten të kufizuara, megjithatë, kuptimi i shkaqeve të pabarazisë është thelbësor në hartimin e masave të politikës dhe metodave për reduktimin dhe trajtimin e saj.

Bibliografia

- [1] "Financa publike", Abdylmenaf Bexheti
- [2] "Shkenca mbi financat dhe e drejta financiare", Dr. Genta Tafa (Bungo)
- [3] "Financat" Prof. Dr. Sabaudin Komono
- [4] "Tregjet Financiare", prof. Dr. Safet Merovci 2008
- [5] "The Price of Inequality", Joseph E. Stiglitz
- [6] "Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization", Branko Milanovic
- [7] "The Wealth and Poverty of Nations", David S.Landes
- [8] Joseph Nye, „Globalism Versus Globalization“ në: <https://www.theglobalist.com/>
- [9] Eduardo Porter, *Why Voters Aren't Angrier About Economic Inequality*, The New York Times, July 24, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/07/25/upshot/why-voters-arent-angrier-about-economic-inequality.html>.
- [10] Christoph Lakner & Branko Milanovic, *Global Income Distribution*, The World Bank, Dec. 2013, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2013/12/11/000158349_20131211100152/Rendered/PDF/WPS6719.pdf; *Income Inequality Is Not Rising Globally. It's Falling*, The New York Times, July 19, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/07/20/upshot/income-inequality-is-not-rising-globally-its-falling-.html>.
- [11] Shlomo Yitzhaki, *More than a Dozen Alternative Ways of Spelling Gini*, Hebrew University, Apr. 1, 1997, <http://siteresources.worldbank.org/INTDECINEQ/Resources/morethan2002.pdf>.
- [12] Isabel Ortiz & Matthew Cummins, *Global Inequality: Beyond the Bottom Billion*, UNICEF, April 2011, http://www.unicef.org/socialpolicy/files/Global_Inequality.pdf; Graeme Wearden, *Oxfam: 85 richest people as wealthy as poorest half of the world*, The Guardian, Jan. 20, 2014, <http://www.theguardian.com/business/2014/jan/20/oxfam-85-richest-people-half-of-the-world>; Chad Stone, Danilo Trisi, & Arloc Sherman, *Guide to Statistics on Historical Trends in Income Inequality*, Cntr on Budget and Policy Priorities, Apr. 17, 2014, <http://www.cbpp.org/files/11-28-11pov.pdf>.
- [13] *Working for the Few*, 178 Oxfam, 2, Jan. 20, 2014, <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp-working-for-few-political-capture-economic-inequality-200114-en.pdf>.

- [14] <https://en.wikipedia.org/wiki/Economy>
- [15] <https://kosovotwopointzero.com/gender-inequality-is-still-pervasive-in-decision-making-and-politics/>
- [16] <https://balkansgroup.org/graphs>
- [17] <http://ask.rks-gov.net/add-news/anketa-e-fuqis%C3%AB-pun%C3%ABtore-tm1-2017/>
- [18] <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/statistikat-e-varferise-2012-2017>
- [19] http://web.worldbank.org/archive/website01352/WEB/IMAGES/POVERTY_.PDF?contentMDK=20676217&sitePK=297667

1. Burime tjera:

Hulumtime, intervista, pyetësorë dhe biseda për sigurimin e informatave të nevojshme

Shih. Shtojcë I. Rezultatet e intervistimit.

Shtojcë I

6. Pyetësi për realizimin e hulumtimit

Moshë

- 18-25
- 26-35
- 46-55
- 56-65

Moshë

41 responses

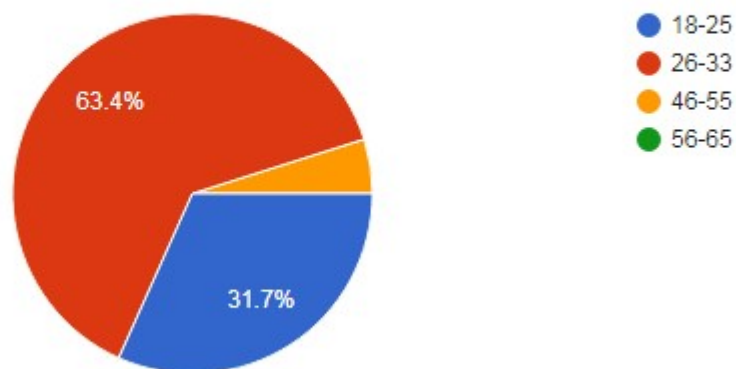

Figura 1. Nga 41 pjesëmarrësit, 63.4% ishin të moshës 26 - 33 vjeç, 31.7% të moshës 18 - 25 vjeç dhe pjesa tjetër të moshës 46 - 55 vjeç.

Gjinia

- Mashkull
- Femër

Gjinia

41 responses

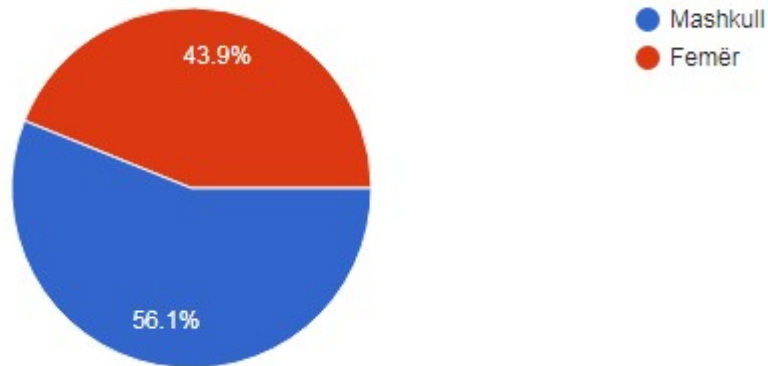

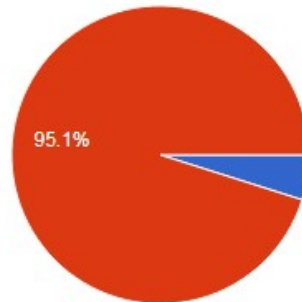
Figura 2. Sipas gjinisë, u përgjigjën 56.1% Meshkuj dhe 43.9% Femra.

🚩 Si përkufizohet termi PABARAZI?

- Gjendje e barabartë e njerëzve në shoqëri, të cilët kanë të drejta të njëjta politike e qytetare dhe marrëdhënie të barabarta me pronën shoqërore; e drejtë për të qenë i barabartë me një tjetër; kund. pabarazi. *Barazi e plotë. Barazi kombëtare (shoqërore). Barazi politike (ekonomike). Barazia e qytetarëve (e gruas me burrin). Parimi i barazisë. Lufta për barazi.*
- Gjendje JO e barabartë e njerëzve në shoqëri, të cilët nuk kanë të drejta të njëjta politike e qytetare dhe marrëdhënie të pabarabarta me pronën shoqërore; për të qenë i pabarabartë me një tjetër; pabarazi. *Pabarazi e plotë. Pabarazi kombëtare (shoqërore). Pabarazi politike (ekonomike). Pabarazia e qytetarëve (e gruas me burrin). Lufta për barazi etj.*

Si perkufizohet termi PABARAZI?

41 responses

- Gjendje e barabartë e njerëzve në shoqëri, të cilët kanë të drejta të njëjta politike e qytetare dhe marrëdhënie të barabarta me pronën shoqërore; e drejtë për të qenë i barabartë me një tjetër; kund. pabarazi. Barazi e plotë. Barazi...
- Gjendje JO e barabartë e njerëzve në shoqëri, të cilët nuk kanë të drejta të njëjta politike e qytetare dhe marrëdhënie të pabarabarta me pronën shoqërore; për të qenë i pabarabartë...

Figura 3. Nga pjesmarrësit 95.1% kishin një ide të qartë të përkufizimit të termit pabarazi, ndërsa pjesa tjetër nuk e kuptonin këtë term.

A ka ndikuar pabarazia në ndonjë aspekt të jetës dhe mirëqenies tuaj sociale?

- Po
- Jo

****Këtu, pjesmarrësit preferuan të japin përgjigje më të gjata në vend të PO/JO.*

Po

po

PO.

Jo

Duke filluar prej institucionve e gjer tek nivelet akademike, si ne shfrytzim ashtu edhe tek niveli i thyrjes se qdo drejte qe quhet njerzore.

Po ne te gjitha aspektet socio-ekonomike.

Shpesh here ka ndikuar

Po, gjithemone pavarazia gjendet ne shoqeri tek vendet e punes ku i ipet perparesi njoftesise e jo dituris.

Ndoniehere

me raste
Mos kujdes ndaj nenes sime per kontrolle tek doktorri!
Po, ne punësim për udheheqes.
Po gjithësesi per arsye te punsimit mos respektimit te pregaditjes shkollore.
jo deri tani
Po
jo
Po, ne pune.
Po!

Figura 4. Përgjigjet ishin të ndryshme, ajo që vërehet është se pjesmarrësit ishin pjesë e diskriminimit pabarazimor në: punësim, shkollim, shëndetësi etj.

Kur ka ndodhur ky veprim?

- Para 1 muaji
- Para 6 muajve
- Para 1- 3 vitesh

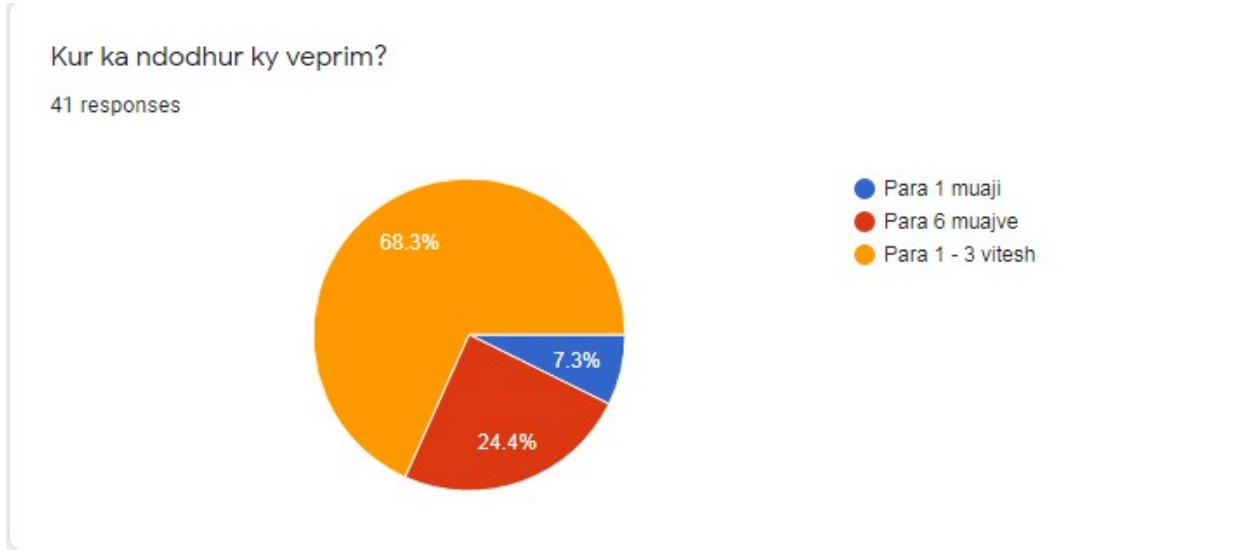

Figura 5. Pjesëmarrësit u përgjigjën se pabarazia më e lartë ishte para 1-3 vitesh me 68.3%, para 6 muajve me 24.4%, dhe 1 muaji me 7.3%. Që na jep një pasqyrë të qartë se pabarazia është aktuale po me shtrirje më të vogël se para 1-3 vjet.

Në cilën mënyrë?

- Punësim
- Arsimim
- Shëndetësi
- Diskrimin social

Në cilën menyre?

41 responses

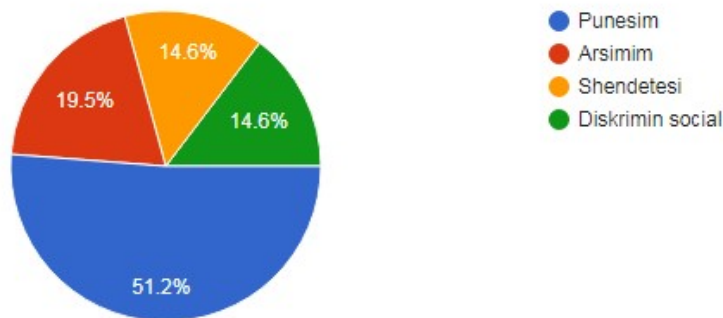

Figura 6. Sipas pjesëmarrësve, ndikimi më i madh pabarazisë shihet të jetë në punësim me 51.2%, pastaj në arsimim me 19.5% dhe me barazi në shëndetësi dhe diskriminim social me 14.6%.

***Në cilat raste mendoni se është më e theksuar pabarazia në Kosovë?**

- Pabarazia Gjinore
- Të drejtën e lëvizjes së lirë, liberalizim
- Shpërndarje e të ardhurave

Ne cilat raste mendoni se eshte me e theksuar pabarazia ne Kosove?

41 responses

Figura 7. Pabarazia duket të jetë më e theksuar në gjini për pjesmarrësit kosovarë me 48.8%, duke lënë vend pastaj lëvizjes së lire me 34.1% dhe shpërndatjes së të ardhurave me 17.1%.

*Cka mendoni për arsimimin dhe punësimin në raport të pasurit dhe të varfërit si dhe të rinjtë në Kosovë?

- Të pasurit kanë arsimim më të mirë dhe mundësi më të mira punësimi
- Të varfërit kanë arsimim mesatar dhe mundësi më të vogla punësimi
- Të rinjtë pamvarësisht kualifikimit arsimore, rrugë për zhvillim e shohin Diasporën

Cka mendoni per arsimimin dhe punesimin ne raport te pasurit dhe te varferit si dhe te rinjte ne Kosove?

41 responses

Figura 8. Përgjigjet e fituara ishin në kahun e Diasporës me 53.7% që paraqet ikje të trurit të vendit dhe fuqisë punëtore, ndërsa i ipet përparësi të pasurve në raport me të varfërit me 31.7% ndaj 14.6%.

🚩 Ku mendoni se e ka efektin apo ndikimin më të theksuar pabarazia?

- Rritje ekonomike
- Kriza fianciare
- Lëvizshmëri sociale
- Arsimim dhe shëndetësi
- Krime

Ku mendoni se e ka efektin apo ndikimin me te theksuar pabarazia?

41 responses

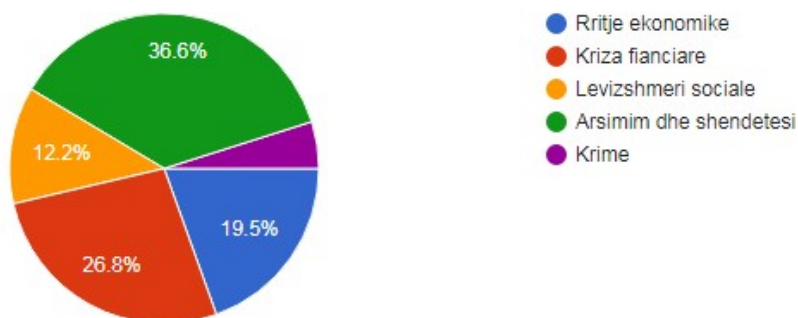

Figura 9. Nga figura vërejmë se efekti më i lartë i pabarazisë është arsimim dhe shëndetësi me 36.6%, kriza fianciare me 26.8%, rritje ekonomike me 19.5% dhe lëvizshmëri sociale me 12.2%.

Pyetësorit ju nënshtruan gjithsej 41 individë prej të cilëve 18 ishin femra ndërsa 23 ishin meshkuj. Saktësia e të dhënave nuk mund të definohet me këtë numër pjesmarrësish, megjithatë, në vërejtëm se në Kosovë sikurse në çdo vend tjetër pabarazia vazhdon të jetë aktive por me një përmasë më të ulët se në disa prej viteve paraprake.

Falenderime

Nënës time, burrëreshës, asaj gruaje të pamposhtur që jeta e goditi në shumë mënyra por që dëshmoi se mund të ngritet çdo herë edhe më e fortë! Prandaj, gratë munden...

Përkrahjes së vazhdueshme të mentorit tim Prof. Dr. Hyrije Abazi – Alili, për këshillat dhe ndihmën për të finalizuar këtë punim.

Shokut tim, Egzon-it, për durimin e treguar dhe mbështetjen e vazhdueshme.

Vëllezërve dhe motrave që nuk kursyen veten në cilindo rast, kur më duhej një shtyllë për t'u mbështetur duke realizuar edhe një dëshirë të nënës: ngritje akademike dhe profesionale.

Faleminderit...